

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Aktuální problémy reintegrace osob propuštěných
z výkonu trestu odnětí svobody**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Adriana Hojdekrová

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Aktuální problémy reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. 4. 2024

.....

Adriana Hojdekrová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Jaroslavu Hálovi za cenné rady, připomínky, odborné vedení a čas, který mi věnoval.

Poděkování patří také všem sociálním kurátorům a probačním úředníkům za spolupráci a poskytnutí rozhovorů při realizaci výzkumné části.

A v poslední řadě děkuji své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Aktuální problémy reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá aktuální problematikou reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Cílem bakalářské práce byla deskripce současného stavu reintegrace osob propuštěných v České republice z vězení a zjištění problémů, se kterými se potýkají sociální kurátoři a probační úředníci působící v postpenitenciární péči. Dílčím cílem bylo i zpracování návrhu některých optimalizačních doporučení pro tuto oblast.

Teoretická část je strukturována do tří kapitol, které se zaměřují na současné trendy uplatňované v České republice i v zahraničí. Dále se věnuje procesu reintegrace odsouzených osob od doby jejich uvěznění až po jejich propuštění do společnosti s důrazem na rozvoj a podporu aktivit během výkonu trestu odnětí svobody.

Pro výzkumnou část byly stanoveny dvě výzkumné otázky: 1. Jaké problémy spatřují respondenti (sociální kurátoři, probační úředníci) ve své reintegrační práci s osobami propuštěnými z vězení? 2. Jaká řešení reintegračních problémů a potíží respondenti navrhnou?

K zjištění této problematiky byla použita kvalitativní metoda formou polostrukturovaných rozhovorů se sociálními kurátory a probačními úředníky. Získaná data se za pomoci otevřeného kódování zkatégorizovala a výsledky byly zaznamenány do tabulek. V závěru jsou uvedena různá doporučení, která respondenti navrhnou, aby reintegrace vedla k co největším pozitivním výsledkům.

Z výzkumného šetření vyplývá, že problémy lidí po výkonu trestu odnětí svobody jsou „hluboké“, systémové, nikoli jen ty, které jsou patrné na první pohled. Např. bydlení, to vyhodnocuji pouze jako viditelné projevy hlubších příčin. Obávám se, že v současném společensko-politickém nastavení naší společnosti účinné řešení možné není, protože prvoplánová řešení nestačí a k systémovějším plánům nejsme ochotni přistoupit. Za současných okolností se nejvýraznějším prvkem podporujícím reintegraci osob po výkonu trestu odnětí svobody jeví funkční rodinné vztahy. Je potřeba, aby se této cílové skupině během výkonu trestu věnovali odborníci a pracovali s nimi na konkrétních tématech. Protože dá-li se rozbité auto do garáže, také se vám samo neopraví.

Klíčová slova

Zacházení; výkon trestu odnětí svobody; reintegrace, propuštěný; sociální kurátor; probační úředník; postpenitenciární péče

Current problems of reintegration of people released from prison

Abstract

This bachelor's thesis deals with the current issue of reintegration of persons released from prison. The aim of the bachelor's thesis is to describe the current state of reintegration of persons released from prison in the Czech Republic and to identify the problems faced by social curators and probation officers working in post-penitentiary care. A partial objective was also to propose some optimization recommendations for this area.

The theoretical part is divided into three chapters focusing on current trends in the Czech Republic and abroad. It also deals with the process of reintegration of convicted persons from the time of their incarceration until their return into society with an emphasis on the development and support of activities during the execution of their sentence.

Two research questions have been identified for the research part: 1. What problems with the reintegration of the persons released from prison do the respondents (social curators, probation officers) see in their work? 2. What solutions to reintegration problems and difficulties do the respondents propose?

To research these issues a qualitative method was used in the form of semi-structured interviews with social curators and probation officers. The obtained data were categorized using open coding and the results were recorded in the tables. Finally various recommendations suggested by the respondents aiming at the best possible results of the reintegration are outlined.

The research shows that the problems of persons after serving a prison sentence are "deep", and systemic, and not just those that are apparent at first glance. For example problems with housing are only visible manifestations of deeper causes. I am concerned that an effective solution is not possible in the current socio-political setting of our society because the first-plan solutions are not enough and we are not willing to introduce systemic plans. Under current circumstances, functional family relationship appear to be the most significant element supporting the reintegration of persons after serving a prison sentence. It is necessary that the experts assist this target group during the execution of their sentence and work with them on specific topics. Because if you put a broken car in the garage, it won't fix itself either.

Keywords

Treatment; serving a prison sentence; reintegration; released; social curator; probation officer; post-penitentiary care

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika práce	11
2 Současný stav.....	13
2.1 České vězeňství a uplatňované moderní trendy	14
2.2 Reintegrační činnosti ve vězení	18
2.3 Reintegrace občanů propuštěných z vězení do svobodné společnosti.....	23
3 Vlastní výzkum.....	29
3.1 Výzkumné otázky	29
3.2 Výzkumný soubor.....	29
3.3 Realizace výzkumu	30
3.4 Sběr a analýza dat	30
3.5 Etika výzkumu	31
4 Výsledky	32
5 Diskuse	51
Závěr	56
Seznam použitých zdrojů.....	58
Seznam příloh	64
Přílohy.....	65
Seznam tabulek.....	67
Seznam zkratk	68

Úvod

Téma **Aktuální problémy reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody** jsem si pro svoji bakalářskou práci vybrala na základě studia oboru Sociální práce. Měla jsem při něm možnost absolvovat jednosemestrální volitelný předmět penologie. Následně jsem si k penologické tematice vybrala odpovídající cílovou skupinu. Takto získané teoretické poznatky i vlastní praktické zkušenosti mě přesvědčily o tom, že oblast vězeňství a reintegrace vězňů i z výkonu trestu propuštěných osob má značný celospolečenský význam. Rozhodla jsem se proto této problematice věnovat hlouběji, a to jak vlastním specializačním vzděláváním, tak i praktickým výzkumem.

V první části předkládané práce prezentuji přehled současného stavu odborného bádání v oblasti teorie a praxe vězeňství se zaměřením na specifiku reintegračního procesu. V kapitole *České vězeňství a uplatňované moderní trendy* uvádím a objasňuji používané základní pojmy, zaměřuji se na charakteristiku soudobého českého vězeňství a jeho rozvoj. Následuje pasáž *Reintegrační činnosti ve vězení*, ve které zdůrazňuji, že rozmanité reintegrační programy a navazující aktivity mají své nezastupitelné místo v zacházení s vězňůmi osobami od samého začátku jejich výkonu trestu odnětí svobody. Kapitola *Reintegrace občanů propuštěných z vězení do svobodné společnosti* je pak deskripcí moderních způsobů postpenitenciární péče, a to včetně příkladů dobré praxe objevujících se v České republice i v dalších evropských zemích.

Dále jsou zde vysvětleny rizikové faktory, které mohou blokovat úspěšnou reintegraci, například absence sociálního zázemí. Zákony a další odborné články kladou důraz na morální a humánní přístup k těmto lidem, protože způsob, jakým je s pachateli trestných činů zacházeno, vyjadřuje vztah společnosti k jednotlivci a postoj k občanským právům a svobodám. Stěžejní je práce odborníků jak v penitenciární, tak i postpenitenciární péči. Ti pomáhají odsouzeným neztrácet motivaci a vrátit se zpátky do běžného života bez recidivy. Poskytují psychickou a materiální pomoc.

Pro vlastní výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní výzkum metodou dotazování technikou polostrukturovaného rozhovoru. Potřebná fakta pro odpovědi na zvolené výzkumné otázky byly tímto způsobem získány od sociálních kurátorů a probačních úředníků, kteří se zaměřují především na sociální a edukační práci s lidmi propuštěnými z věznic. Výsledky výzkumu byly poté srovnávány s již dříve zjištěnými údaji

publikovanými v penologické literatuře. V závěru jsou zformulovány některá doporučení směřující k optimalizaci reintegrační práce.

Dle mého názoru je práce odborníků působících v postpenitenciární péči nezbytná. V případě, že člověk, který opouští vězení a nemá rodinnou podporu, tak je tu šance, že alespoň sociálního kurátor mu může pomoci s náležitostmi, které jsou potřeba k fungování ve společnosti.

Domnívám se, že moje práce může mít nezanedbatelný význam zvláště pro sebereflexi sociálních pracovníků působících v kurátorských funkcích. Smysl má i pro mne osobně, a to jednak získáváním dalších zkušeností v zajímavé specializaci sociální práce, které bych se do budoucna chtěla věnovat, a rovněž také v seznamování se s principy a novými postupy výzkumné práce.

1 Cíl a metodika práce

Cílem bakalářské práce je deskripce současného stavu reintegrace osob propuštěných v České republice z vězení a zjištění problémů, se kterými se potýkají sociální kurátoři a probační úředníci působící v postpenitenciární péči. Dílčím cílem je i zpracování návrhu některých optimalizačních doporučení pro tuto oblast.

Pro vlastní výzkum byl vybrán kvalitativní výzkum, ve kterém je hlavní metodou sběru dat kvalitativní dotazování pomocí techniky polostrukturovaného rozhvoru. Získaná data reprezentující zkušenosti respondentů jsou zpracována technikou otevřeného kódování a kategorizace.

Hendl (2016, s. 45) definuje kvalitativní výzkum jako *proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*. Podstatou kvalitativního výzkumu je sám výzkumník, který pozoruje a získává data pomocí rozhovorů, které následně přezkoumává. Ze svých výsledků se rozhodne, zda mu je určitá informace k vyhodnocování závěrů užitečná či ne. Výhodou kvalitativního výzkumu je přehlednost, podrobnost a hloubkové porozumění zkoumaného jevu. Také umožňuje navrhnout různá řešení (Hendl, 2016).

Sběr dat byl získáván pomocí polostrukturovaného rozhvoru. Technika polostrukturovaného rozhvoru je kombinace strukturovaného a neformálního rozhvoru. Rozhovor má předem sestavený rámec otázek na určité téma. Výhodou je, že umožňuje respondentovi se volně vyjádřit k danému tématu. Respondent neodpovídá způsobem typu ano/ne, ale má možnost rozvinout své odpovědi (Mišovič, 2019).

Rozhovor je jeden z častých způsobů, jak získat informace. Pojí se s ním i možnosti využití současných technologií, kdy můžeme rozhovor uskutečnit např. přes Skype či jinou kamerovou aplikaci. Tím můžeme ušetřit čas, ale i finanční prostředky. Rozhovor v tomto výzkumu je zaměřen na samotnou zkušenost respondenta, která je podrobena interpretativní fenomenologické analýze. Základním principem analýzy je vytvořit kódy, které se s každým zanalyzovaným rozhvorem upravují a následně kategorizují (Výrost, 2019).

Polostrukturovaný rozhovor má stanovenou osnovu, ale dovoluje pružnost procesu získávání informací, kdy se může zkoumaná osoba dotazovat a může projevit své názory. Scénář otázek pro polostrukturovaný rozhovor byl vytvořen pro dvě skupiny respondentů, kterými byli sociální kurátoři a probační úředníci, kteří pracují v oblasti postpenitenciární péče. Otázky byly sestaveny tak, aby byly v souladu s cílem a bylo možné zodpovědět otázky výzkumné. Scénář rozhovoru je uveden v příloze č.1.

2 Současný stav

V následujících třech podkapitolách se věnuji především oblasti teorie a praxe vězeňství. V první podkapitole pojednávám o současném stavu českého vězeňství, zejména o zákonech upravujících tento resort. V této podkapitole se rovněž zabývám samotným výkonem trestu odnětí svobody a jeho právní úpravou, cílem a principy. V závěru první podkapitoly se zaměřuji na problematiku penologie a popisuji moderní trendy v penologické a speciálně penitenciární oblasti. V druhé podkapitole vysvětluji pojem reintegrace, její smysl a využití pro uvězněné osoby. Dále uvádím aktivity, které připravují odsouzené na jejich budoucí život ve společnosti. V poslední podkapitole popisuji zejména postup sociálního kurátora při práci s propuštěnou osobou, včetně jejich spolupráce a komunikace. Zmiňuji důležité aspekty, které by měly být během této spolupráce dodržovány a zajištěny. Postpenitenciární péče je pro propuštěné osoby velice důležitá, a to z toho důvodu, aby se zabránilo opakování minulých chyb, udržela se jejich motivace a nedocházelo tak k recidivě.

2.1 České vězeňství a uplatňované moderní trendy

Dle § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, *byla zřízena Vězeňská služba České republiky (dále jen „Vězeňská služba“), která zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném tímto zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu a správě soudnictví (zákon č. 555/1992 Sb., § 1).*

Podle § 2 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, *Vězeňská služba vytváří předpoklady pro převýchovu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a podílí se na vytváření předpokladů pro jejich zapojení do občanského života po propuštění z výkonu trestu a dále provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky ve výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 555/1992 Sb., § 2 odst. 1 d,f).*

Vágnerová uvádí, že trest odnětí svobody působí na psychickou stránku vězně. Prostředí ve vězení má svůj vlastní řád s pravidly a normami, které se od normálního života výrazně liší. To, jak se vězni chovali nebo čeho využívali ve svobodné společnosti, ztrácí ve vězení význam. U vězňů se během výkonu trestu mění hodnoty, normy, vzorce chování, a to může mít dopad na následnou reintegraci odsouzeného zpět do společnosti (Vágnerová, 1999 in: Sochůrek, 2007, s. 28).

Podle §2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, *se musí s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem (zákon č. 169/1999 Sb., § 2 odst. 2).* Vágnerová uvádí, že cílem trestu odnětí svobody je ochránit společnost před kriminalitou, změnit u takových lidí jejich jednání a odradit je od jejich recidivy (Vágnerová, 2014).

Jiménez a García dodávají, že z hlediska práva a ústavy je klíčovou funkcí nápravných zařízení zejména resocializace jednotlivce. Odsouzení a uvěznění člověka přináší myšlenku přeměny jeho společenského chování s cílem dosáhnout jeho opětovného začlenění a úspěšného návratu do společnosti (Jiménez a García, 2014).

V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody se pojí principy, kterými se musí každá věznice řídit. Dle Hály, jak uvádí ve svých publikacích, se jedná o principy humanizace, účinnosti a bezpečnosti. *Humánní, efektivní a současně bezpečné vězeňství je jistě ideál, k němuž je třeba se v dlouhodobé perspektivě postupně propracovávat* (Hála, 2005, s. 9). Princip humanizace zajišťuje odsouzeným lidská práva. Princip účinnosti zmírňuje u odsouzených míru recidivy prostřednictvím různých terapeutických programů či programů zacházení. Princip bezpečnosti zajišťuje, aby bylo vězení bezpečné jak pro odsouzené, tak i pro personál a další (Hála, 2006). Pokud chce být vězení moderní, musí být také bezpečné pro veřejnost. Provoz vězení by neměl zneklidňovat, obtěžovat či dokonce ohrožovat okolní obyvatelstvo (Hála, 2020).

Výkonem trestu se zabývá vědní obor penologie, který pochází z latinského poena – trest a řeckého logos – nauka. Penologie je nauka o trestání, druzích trestů a o vězeňských systémech (Hendrych, 2010). Černíková se Sedláčkem doplňují, že *penologie je věda o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu* (Černíková a Sedláček, 2002, s. 7). Raszková a Hoferková (2014) dále uvádí, že penologie se zabývá výkonem trestu odnětí svobody.

Termín penologie se začal objevovat až v 19. a 20. století. Dříve předtím různí odborníci na tuto problematiku nahlíželi jako na vědu o trestu. Například i různí významní právníci jako Victor Leimaier (1850 - ?) či Leon Rabinowicz (1906 – 1999) upřednostňovali před názvem penologie termín nauka o vězeňství. V USA či západní Evropě se termín penologie rozšiřoval až v šedesátých letech. V České republice má na tomto zásluhu Jiří Čepelák. V roce 1967 vznikl Výzkumný ústav penologický a díky tomu se začal šířit pojem penologie (Jůzl, 2017).

Pojem penologie je v posledních několika letech spojován s pojmem penitenciaristika. Jůzl uvádí, že penologie je věda, jejímž předmětem jsou všechny druhy trestu, např. i alternativní, zatímco penitenciaristika je orientovaná pouze na výkon trestu odnětí svobody. Autor dále ve své publikaci odkazuje i na jiné autory pohlížející na tuto problematiku, např. odkazuje na Sochůrka či Černíkovou, kteří dávají přednost ve vztahu k vězeňství spíše penologii, ale také bere v potaz názor Kýra, který říká, že penitenciaristika je sice součástí penologie, ale vzhledem ke specifičnosti, rozsahu a

komplexnosti se penitenciariстика považuje za rovněž společenskou, samostatnou a multidisciplinární disciplínu (Jůzl, 2017).

Slovo penitenciární jako první použil francouzský ekonom, politik a právník Charles Jean Maria Lucas, který ve svém díle „Reformy vězeňství“ poukazuje na výchovné prvky ve vězeňství, které spojuje s penitenciární pedagogikou. Penitenciariстика je spojována s několika vědními obory, zejména s psychologíí, pedagogikou, sociologíí, kriminologíí a právem. Je to věda, která přispívá ke snížení recidivy, nápravě odsouzených a k úspěšné reintegraci. Získává ve světě velký zájem, u nás se o ni zajímají např. odborníci Akademie Vězeňské služby (Kýr, Sochůrek, Bajcura), z Policejní akademie (Černíková), odborníci z praxe (Firstová, Řeháček) a další jako např. Jaroslav Hála, Tereza Raszková a Stanislava Hoferková (Jůzl, 2017).

Současným trendem, jak zlepšit reintegraci již při setrvání ve vězení, je penitenciární psychohygiena. *Penitenciární psychohygiena je integrující se soubor dobře podložených pravidel, rad a doporučení zaměřených na uchování, případně zlepšení psychického zdraví vězněných osob* (Hála, 2023 in: Kříha J. et al., str. 118). Poukazuje na provozní, materiální a psychosociální podmínky ve věznicích a jak na ně reagovat. Například moderní technologii využívat ve prospěch vězňů a umožnit jim komunikaci s vnějším okolím prostřednictvím „Skype obhajoby“. Moderní prostředky a přizpůsobení cel může výrazně přispívat k psychosociální pohodě vězňů, díky které nemusí docházet k nepokojům ve věznicích (Hála, 2023 in: Kříha J. et al.).

Vyspělé státy upřednostňují trend, aby výkon trestu odnětí svobody byl co nejvíce citlivý k rodině odsouzeného, především k dětem. Vznikají projekty, které chtějí u dětí omezit utrpení a zvýšit kontakt dětí se svými uvězněnými rodiči a přispívat tak k následné úspěšné reintegraci (Hála, 2017). Následující projekty či příklady zmiňují v dalších odstavcích.

Velké pokroky v českém vězeňství přináší Mezinárodní vězeňské společenství (MVS). Myšlenkou MVS je pomáhat odsouzeným, propuštěným, rodinám, ale i pracovníkům, kteří se v této oblasti vyskytují. Založili jej církevní dobrovolníci v roce 2010 na území České republiky, kdy se stalo součástí zahraniční organizace s názvem Prison Fellowship International (PFI), která slučuje 127 zemí pod křesťanskou tematikou. MVS má pomoc

od PFI v kontextu spolupráce formou školení českých pracovníků od různých odborníků z celého světa (Kabátová, 2017).

Building bridges

Díky spolupráci MVS s PFI vznikl projekt Building Bridges. Projekt probíhá po dobu osmi týdnů, je realizován jak v mužských, tak i v ženských věznicích a investorem je Ministerstvo spravedlnosti. Účastníci projektu jsou oběti, pachatelé a nestranní odborníci. Principem tohoto projektu je, aby oběť pochopila pachatele, například proč takhle reagoval, co vedlo k tomu, že to udělal, a naopak pachatel si připouští svou vinu a snaží se o odpuštění. Tento způsob může významně přispívat k reintegraci, kdy osoba může začít žít po propuštění s čistým štítem (Mezinárodní vězeňské společenství z.s., online).

Andělský strom

Projekt Andělský strom popisuje Kabátová (2012) jako projekt, kdy dítě dostane na Vánoce dárek od svého otce či matky, kteří jsou ve vězení. Do projektu jsou začleněny pouze sociálně slabé rodiny. Podstata tohoto projektu přispívá k úspěšné reintegraci jedince, protože odsouzený tak udržuje se svým dítětem či dětmi kontakt i vztah a po propuštění není pro své děti cizím člověkem.

Videodopisy a audiodopisy z věznic

Projekt videodopisů slouží převážně odsouzeným, kteří mají pozitivní nahléd na změnu. Odsouzený tatínek/maminka má možnost ve videu vyjádřit své pocity a lásku ke svému dítěti či dětem, omluvit se a uklidnit svou rodinu předtím, než nastane jeho propuštění a významně tak přispět k jeho reintegraci. Projekt audiodopisů probíhá tak, že odsouzený čte jednu ze souboru pohádek, kterou předem připravil PFI (Kabátová, 2017).

Dobrovolnická pomoc

Dobrovolnická práce je úspěšným prostředkem, jak udržovat vztahy mezi odsouzeným a jeho rodinou a přispívat tak k reintegraci. Mezi příklady dobrovolnické pomoci patří doprava do věznic, hlídání dítěte matce, která jede navštívit svého manžela, zaplacení cesty do vězení, sbírka oblečení, hygienických potřeb, křesťanské literatury a biblí, služba dopisování a zasilání dárků (Kabátová 2017).

2.2 Reintegrační činnosti ve vězení

Podle Černíkové a Sedláčka lze reintegraci definovat jako proces završující výchovné funkce trestu ve smyslu efektivního, účelného a trvalého znovu spojení všech dosud kriminalitou silně narušených a dezorganizovaných vztahů, vazeb, struktur a procesů sociálních, mravních, psychických, povahových a osobnostních (Černíková, Sedláček, 2002, s. 102).

Černíková doplňuje, že reintegrace je jednou ze zásad zacházení s odsouzenými. Zásada reintegrace se lépe naplňuje u jedinců, kteří mají dobré sociální zázemí, kde se dobře udržují vztahy, dále u jedinců, kteří mají zaměstnání a dokončený určitý stupeň vzdělání, a také u jedinců, kteří jsou si vědomi toho, co napáchali, berou určitou zodpovědnost na sebe a jsou otevřeni pomoci a seberůstu (Černíková, 2008).

Dobrym sociálním zázemím je především rodina, potvrzuje to Mareš ve svém díle „Posttraumatický rozvoj člověka“, kde uvádí, že především rodina je tím zdrojem sociální opory pro člověka v těžké chvíli (Mareš, 2012). Štefanovská, Stojkovská (2020) doplňuje, že pokud rodina nebo blízké osoby se naopak shledávají s vězněm minimálně až vzácně, mohou se u vězně projevit pocity beznaděje, osamělosti či frustrace, které mohou vést k agresivnímu chování u vězně.

Netík (1997) doplňuje, že šanci na reintegraci do svobodné společnosti má ten, kdo je mladý a poprvé trestaný. Dále také ten, který má nepoškozené vztahy v rodině, nějaké koníčky, práci, pevnou vůli a ten, kdo je bez jakýkoliv duševních poruch a uvězněn na krátkou dobu.

Podle Hály (2005) jsou krokem k úspěšné reintegraci tři fáze. Prostřednictvím trestu každý odsouzený těmito fázemi prochází. Trest má regulativní a vyrovnávací funkci, které na sebe navazují. Regulativní funkce trestu představuje regulaci trestné činnosti, kdy odsouzený prochází třemi přístupy:

1. Izolací (od společnosti)
2. Odstrašováním (vzít na vědomí svůj trest a nepáchat ho znova),
3. Zacházením (motivace ke změně chování a svých přístupů prostřednictvím aktivit ve vězení a tím zvyšovat šanci na reintegraci).

Zacházení je úspěšné, pokud se prostřednictvím diagnózy zjistí fyzická, psychická a sociální anamnéza, která vyhodnocuje rizika (tzv. risk assessment), která mohou bránit úspěšné reintegraci (Hála, 2020).

Podle Hály (2014) při vyrovnávací funkci pomáhá trest vyrovnat se s realitou trestného činu. Pachatel se vyrovnává se spáchaným trestným činem pomocí algoritmu výkonu trestu:

SVĚDOMÍ → VINA → POKÁNÍ = NAROVNÁNÍ + REINTEGRACE

Svědomí představuje uvědomění si své hanebnosti, nehumánnosti a protiprávnosti zločinu, který spáchal (kvalifikované odhady naznačují, že více než 50 % vězňů selže už v tomto bodu). Vina představuje převzetí odpovědnosti za svůj čin a nesení si následků. Pokání se realizuje ve dvou paralelně probíhajících rovinách – narovnáním a reintegrací. K narovnání dochází mezi obětí a pachatelem, kdy se pachatel velice citlivým způsobem omlouvá oběti za čin, který způsobil. Dochází zde i k finanční kompenzaci, bez ohledu na to, zda šlo o ztrátu nebo materiální škodu. Při reintegraci dochází k zpětnému začlenění odsouzeného do svobodné společnosti. Pokud se algoritmus řádně dodrží ve všech krocích, je velká pravděpodobnost, že dojde ke smíření mezi pachatelem a obětí. Odsouzený bude mít tak právo začít nový život po propuštění z vězení (Hála, 2014).

Trestní politika nahlíží na dnešní reintegraci s otazníkem. Je pro ni nelogické, aby vězni měli za cíl reintegraci, když vězeňský systém není v souladu s normálním životem ve společnosti. Proto poukazuje na dva hlavní aspekty – finance a pracovníky. Finance jsou potřeba pro realizaci programů reintegrace. Důležitost pracovníků je vnímána v tom, aby svým odborným vedením přispívali k pozitivním výsledkům u odsouzených a tím zvyšovali účinnost těchto programů (Hála, 2014).

Černíková uvádí, že během realizace programů zacházení se u odsouzených naplňuje výchovná funkce trestu. Obsahem programů zacházení jsou aktivity, přičemž se odsouzení, prostřednictvím pracovníků, učí být samostatnými a odpovědnými za své činy. Specializovaní pracovníci dohlíží na vězně, snaží se na ně působit, ovlivňovat je, pečovat o jejich zdraví a řešit s nimi problémy. Díky tomu vězni získávají povinnosti, rozvíjí si vědomosti, dovednosti či schopnosti, které budou moct využít po propuštění z vězení. To je hlavním cílem a smyslem výchovné funkce trestu spojené s programem zacházení (Černíková, 2005). Jůzl doplňuje tím, že programy zacházení s odsouzenými jsou

klíčovým prvkem jejich plánované resocializace. Dále autor klade důraz na zákon o výkonu trestu odnětí svobody, ze kterého vyplývá, že je potřeba brát každého vězně individuálně, přizpůsobit mu program a využívat jeho dosavadních dovedností a zálib (Jůzl, 2017).

Jak už vysvětluje Černíková (2005), program zacházení je soubor aktivit. Podle Jůzla aktivity korespondují se složkami výchovy a závisí na tom, jak jsou k tomu věznice přizpůsobené. Záleží, kde se věznice nachází (blízko města, v přírodě), její vybavenost, velikost, bezpečnost, dostatečný počet odborníků, zda má specializované oddělení apod. Autor rozděluje složky výchovy na rozumovou, mravní, pracovní, estetickou a tělesnou (Jůzl, 2017).

Rozumová výchova

Rozumovou složku představuje složka vzdělávací. Vězni mají možnost se vzdělávat. Ovšem ne všichni, protože vzdělávání probíhá pouze ve vybraných věznicích, kde je zřízeno učiliště Vězeňské služby, které spadá pod síť škol v České republice. V obsahu vzdělávacích aktivit se nic moc neliší od normálního vzdělávání dětí ve škole. U vězňů se zdokonalují komunikační schopnosti, učí se jazyky, mateřský jazyk, zejména pravopis, dále se učí matematiku, historii, občanskou nauku a práci na počítači. Vězni se vzdělávají pomocí přednášek prostřednictvím zkušených pracovníků ve věznici nebo odborníků, kteří do věznice docházejí. Vězni mají možnost se vzdělávat i sami. Pokud věznice vidí u odsouzených zájem o studium, snaží se v co největší míře odsouzeným vyhovět a přizpůsobit se. Čím víc bude snaha rozšiřovat gramotnost u vězňů, tím bude méně odsouzených lidí (Jůzl, 2017). Hopkins (2012) popisuje studii ve Spojeném království, která se zabývala touto problematikou a z výzkumu zjistili, že vězeň, který se během svého uvěznění učil, má o 15 % menší pravděpodobnost, že se do vězení vrátí zpátky.

Mravní výchova

Mravní výchova se váže na slovo morálka, které znamená *soubor uznávaných mravních norem vyplývajících z určitého chápání mravních hodnot, z jejich povahy a hierarchie* (Jankovský, 2018, s. 29). Podle Jůzla (2017) se váže na speciálně výchovné aktivity, které mohou být prováděny ve skupinách či individuálně. Kalvodová uvádí (2012), že se zaměřují na terapeutické programy, sociálněprávní poradenství a učí vězně, jak pracovat se svými emocemi, například jak zvládat stres a agresivitu. Speciální pedagog spolu

s psychologem i vychovatelem se zabývají příčinami, které mohly vést k mimořádným situacím ve vězení a nalézají kroky, aby k tomu už nedocházelo. Psycholog nabízí svou pomoc těm, kteří mají problémy ve vězení (Hendrych, 2010), například podle Buktena a Stavsetha (2021) bývá největší riziko sebevraždy v prvních týdnech uvěznění.

Pracovní výchova

Podle Jůzla si vězni, díky práci, vytvářejí morální vlastnosti jako sebekázeň, vytrvalost a odpovědnost. Dále umožňuje orientovat a adaptovat se ve fungování v oblasti zaměstnání, slouží ke snížení stresu a splácení dluhů. Vězni mají možnost pracovat v kuchyni, prádelně, knihovně, dílnách, skladech, ošetřovně a zahradě. Mohou se starat o úklid a údržbu věznice, pracovat ve středisku hospodářské činnosti provozované příslušnou věznicí (Jůzl, 2017). Podle Raszkové a Hoferkové (2014) se vězni zařazují do práce podle toho, jaké mají nároky, jakou mají stanovenou délku výkonu trestu, podle zdravotní způsobilosti a podle jejich vzdělání či praxe v daném oboru.

Estetická výchova

Estetickou výchovou vytvářejí zájmy. Pokud to možnosti nedovolují a není možné uplatnit pracovní výchovu ve věznění, je potřeba zajistit aspoň výchovu zájmovou. Cílem této výchovy je uspokojit potřeby a zájmy vězňů, udržet vězně v psychické kondici a kvalitně trávit čas ve věznici (Jůzl, 2017). V této výchově s vězni pracuje převážně vychovatel, který slučuje hned několik činností, výchovnou, vzdělávací, diagnostickou a preventivní, které mají vliv na celkový rozvoj osobnosti, socializace, resocializace a reedukace (Sochůrek, 2007). Ve věznicích se mohou provozovat aktivity jako hraní her, luštění křížovek, čtení, zpívání, malování, keramika, šití a práce s různými předměty (Jůzl, 2017).

Tělesná výchova

Podle Jůzla (2017) tělesná výchova představuje sport, který by měl utlumovat přebytečnou energii vězňů jako prevenci snížení násilí, agresivity či nekalých úmyslů ve vězení. V této oblasti působí hlavně pedagog volného času. Podle Hály (2006) jsou sportovní aktivity nejoblíbenějšími činnostmi mezi odsouzenými. Podle Černíkové a Sedláčka (2002) je každá věznice k tomu přizpůsobená a vězni mají možnost využívat posilovnu, tělocvičnu a sportovní venkovní hřiště.

Proces zacházení vzniká v rámci vězeňského prostředí s cílem dosáhnout účelu výkonu trestu odnětí svobody a současně tak zabránit negativnímu dopadu na jejich osobnosti a fyzické zdraví (Raszková, Hoferková, 2014).

Další důležitou osobou působící ve vězení je sociální pracovník, který je v kontaktu s odsouzenými během celého jejich pobytu ve vězení. Mezi sociálním pracovníkem a vězněm dochází k budování důvěrného vztahu bez předsudků. Jeden z hlavních úkolů sociálního pracovníka je brát vězně takové, jací jsou a nevytvářet si u nich předsudky. Sociální pracovník vede poradenství, zajišťuje potřebné kontakty s rodinou, blízkými, orgány státní správy, NNO, charitami a církvemi. Přítomný je i ve vytváření programu zacházení s jednotlivými vězni (Kujevská, Dundrová 2012). Sociální pracovník připravuje odsouzené během celého výkonu trestu na odchod z vězení a vede je k tomu, aby vedli řádný občanský život (Dirga, 2020). Raszková s Hoferkovou (2014) doplňují, že sociální pracovník pomáhá vězněnému s vyřízením věcí, které budou potřeba pro život po propuštění, respektive jde o vyřízení dokladů a spolupráci se sociálním kurátorem či probační a mediační službou.

Podle Sochůrka (2007) sociální pracovník přispívá k úspěšné reintegraci odsouzených tím, že se podílí na sestavování programu zacházení, společně s ostatními odbornými zaměstnanci se podílí na vyhodnocování plnění a účinnosti programu zacházení, navazuje potřebné kontakty s blízkými osobami odsouzených, podílí se na rozřazování odsouzených do různých pracovních pozic, vzdělání i rekvalifikací, zkoumá příčiny vzniku mimořádných událostí mezi vězňenými, podílí se na návrzích o udělení přerušování trestu, povolování volného pobytu, dočasného propuštění a dalších výhod pro vězněné. Raszková s Hoferkovou (2014) doplňují činnosti sociálního pracovníka tím, že získává informace důležité pro vypracování sociální anamnézy odsouzeného, spolupracuje s rodinou odsouzeného, se sociálním kurátorem a motivuje odsouzeného k pozitivnímu vývoji.

Firstová a Zámek (2021) doplňují, že je důležité brát ohled na každého vězně, akceptovat jeho jedinečnost, zaměřovat se na to co ho baví, v čem je dobrý, zohledňovat jeho specifické potřeby, a to nejen při výkonu trestu odnětí svobody, ale už před soudním řízením a dále po propuštění nebo těsně před propuštěním v tzv. postpenitenciární péči.

2.3 Reintegrace občanů propuštěných z vězení do svobodné společnosti

Hendrych definuje postpenitenciární péči jako speciální formu sociální péče poskytující se propuštěným osobám z výkonu trestu odnětí svobody, jejíž podstatou je, aby nedocházelo k recidivám. Realizuje se prostřednictvím pracovníků z oblasti sociální práce, zejména sociálními kurátory pro dospělé. Mezi základní úkoly, kterými se zabývá postpenitenciární péče, je zajištění bydlení, financí, zaměstnání, začlenění do společnosti a zařízení odborně sociálně-právního poradenství (Hendrych, 2010). Cílem postpenitenciární péče je především opětovné začlenění jedince do společnosti a prevence kriminálního chování (Tomeš, 2015). Raszková doplňuje tím, že pro postpenitenciární péči je naprosto zásadní vést vězně k plnohodnotnému a řádnému životu pro propuštění do společnosti (Raszková et al., 2020 in: Bajcura).

Postpenitenciární péče hraje v komplexním systému kontinuální sociální péče významné místo. Kontinuální sociální péče se začala využívat v 90. letech minulého století. Jejím hlavním úkolem je řešit problémy ještě před propuštěním osoby na svobodu a tím minimalizovat příčiny a usnadnit tak propuštěným jejich reintegraci do společnosti (Firstová, Zámek, 2021).

Hendrych uvádí, že je zprostředkována na základě dobrovolnosti a je bezplatná jak pro vězně, tak i pro jeho rodinu. Do kontinuální sociální péče spadá Vězeňská služba, která svou práci zprostředkovává pomocí sociálních pracovníků pracujících ve věznicích. V této oblasti hrají důležitou roli sociální kurátoři, státní subjekty jako např. Úřad práce a nestátní subjekty formou různých organizací. Do této oblasti vstupují materiální (např. oblečení, potraviny), poradenskou a komplexní (ubytování, programy pro zlepšení integrace, přednášky a volnočasové aktivity) pomocí. Dalším důležitým subjektem je Probační a mediační služba ČR, která spadá pod Ministerstvo spravedlnosti (Hendrych, 2010).

Opouštění vězeňského prostředí s sebou přináší mnoho problémů, a to je důvod, proč je poskytována postpenitenciární péče. Má za cíl u propuštěných obnovit sociální dovednosti a postupně je reintegrovat do společnosti. Napomáhá zvládnout krizi prvních dnů na svobodě, řešit problémy, konflikty, úzkosti, překonání stigmatu kriminálního, obnovit sociální vztahy včetně zajištění nových materiálních podmínek a nalezení zaměstnání (Matoušek et al., 2013). Firstová a Zámek (2021) jsou toho názoru, že

stigmatizace může bránit člověku najít svou vlastní identitu, hodnotu, smysl života a obnovit partnerské a rodičovské role.

Kujevská a Dundrová uvádí, že pokud osoba po propuštění z vězení nemá dostatečné sociální zázemí, je pravděpodobné, že nastanou problémy, které nemusí zvládnout. Pro osoby, které opouštějí vězení, je klíčové mít zajištěné stabilní bydlení, zaměstnání a platné doklady pro úspěšnou reintegraci zpět do společnosti. Pro jednotlivce je to velice těžká situace, protože svět se neustále mění a vyvíjí. Pokud byl několik let mimo realitu, může to jeho reintegraci zkomplikovat (Kujevská, Dundrová, 2012).

Drápal et al. (2021) je toho názoru, že je potřeba vězně připravovat na složité ekonomické a sociální události dlouhodobě, aby sami uměli pracovat se svými problémy, které je po propuštění čekají. A také aby byli schopni nalézat řešení na určité situace, které mohou být překážkou k jejich úspěšné reintegraci. Proto je důležité u každého odsouzeného zpracovat celkovou diagnózu již před nástupem do výkonu, aby se mohlo předcházet rizikům a mohlo tak dojít k zahájení intervence, která pomáhá k přípravě vězně na svobodu (viz. kapitola 2.2).

Zhřivalová odkazuje na to, aby vězni měli možnost stát se soběstačnými již během jejich výkonu trestu odnětí svobody. Soběstačného člověka lze definovat jako člověka, který má zajištěné bydlení, zaměstnání, zabezpečení, umí uplatňovat svá práva, má zájmy, umí hospodařit s penězi apod. Za velký úspěch je považováno, pokud je vězeň motivován k soběstačnosti. Pokud však není podporován svou rodinou či blízkými, nebude to pro něj z hlediska ekonomického lehké. Pozornost je věnována především těm, kteří nemají bydlení, zaměstnání, finanční zabezpečení či sociální kontakty, jsou bez vzdělání, mají dluhy, exekuce a těm, u kterých se projevují příznaky závislostního chování, které se považuje za jedno z nejsilnějších kriminogenních faktorů a zároveň rizik ke spáchání opětovné trestné činnosti (Zhřivalová in: Drápal et al., 2021).

Proto podle §74 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody lze ve věznicích zřídit výstupní oddíl, do něhož se přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu zpravidla zařazují odsouzení, kterým byl uložen trest na dobu delší než 3 roky, a odsouzení, jimž je třeba pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný život v souladu se zákonem (zákon č. 169/1999 Sb., §74 odst. 1). Drápal et al. (2021) doplňuje, že záleží na diferenciaci a problémech vězňů. Například pokud má

odsouzený problém s dluhy, je potřeba ho zařadit do výstupního oddílu, který realizuje dluhové poradenství.

Ve výstupním oddílu dochází k aktivitám, které mají volnější režim a umožňují odsouzeným být více samostatnými. Například právě tím, že mohou používat pračku, spotřebiče nebo využít možnost vycházky mimo věznice na kulturní akce či nákup potravin s vychovatelem (Valeš, 2008). Dalšími činnostmi, se kterými vězni ve věznicích nesetkají, je komunikace s úřady či lékaři. Odsouzení mají možnost navštěvovat např. Úřad práce a pod dohledem vychovatele si vyzkoušet vyplnit žádost (Drápal et al., 2021).

Snaha Vězeňské služby je do značné míry efektivní, ale i přesto dochází k častým problémům. Ať už jde o nedostatečný prostor a nevyhovující prostory se zastaralým zařízením pro realizaci aktivit, nenaplněnost oddílů, nedostatečný počet odborníků, problémy spojené s administrativou nebo chybí motivace k zapojení se do aktivit. U vězňů, kteří mají dlouhý trest za velmi závažný spáchaný trestní čin, nastává problém, že nemají dovoleno některé aktivity vykonávat z důvodu omezeného pohybu ve věznici. Následkem těchto definovaných problémů je nízký počet vězňů, kteří projdou výstupními oddíly (Drápal et al., 2021).

Podle Hály (2005) sociální pracovníci pomáhají odsouzeným získat řádný a platný občanský průkaz ještě před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, který je také velmi důležitý k návratu do společnosti. Kujevská a Dundrová (2012) doplňují, že každý nově propuštěný by měl dostat finanční příspěvek na cestu do místa pobytu či peníze použít na možnost ubytování, než navštíví sociálního kurátora. S tím souvisí zprostředkování kontaktu na následující dobrovolnou péči u sociálního kurátora či probačního úředníka, pokud jde o podmíněné propuštění.

Sociální kurátor

Sociální kurátor spolupracuje s Vězeňskou službou a s odborníky působícími v sociálních službách, včetně neziskové sféry. Díky tomu dochází k včasné a vzájemné výměně informací, potřeb a rizik o pachateli, které vedou k tomu, aby budoucí propuštěný uměl řešit své sociální situace rozumnějším a odpovědnějším způsobem a tím se zvýšila jeho samostatnost a šance k úspěšné reintegraci (Firstová, Zámek, 2021).

Dle Leškové se postpenitenciární péče z pohledu sociálního kurátora řadí do tří oblastí. První z nich je oznámení data propuštění klienta, čímž sociální kurátor má dostatek času

se připravit na setkání s klientem. Většinou si sociální kurátor zjišťuje veškeré informace o klientovi, včetně jeho rodinného života a trestné minulosti. Druhou oblastí je příchod klienta a seznámení se s jeho potřebami či požadavky. A do poslední oblasti patří realizace potřeb a požadavků. K tomu se pojí vést klienta k samostatnosti, například, aby si šáněl zaměstnání a vedl řádný život bez recidivy (Lešková, 2013).

Jak uvádí Davidová, je nutné podotknout, že setkání sociálního kurátora a klienta je založeno na dobrovolné bázi, s tím by měl být klient seznámen. Pokud klient o spolupráci nestojí, sociální kurátor mu může dát svou vizitku pro případ, že by změnil názor. Podle Davidové je role sociálního kurátora nezbytná při pomoci propuštěnému v krizi prvního dne. Dále doplňuje, že klienti při prvním kontaktu nejsou tak “zapálení“ do situace, jsou často pod vlivem návykových látek, neberou situaci vážně a mají nereálné představy o tom, že to zvládnou sami. Proto klade důraz, aby spolupráce nebyla ukončena na prvním setkání (Davidová, 2010).

Vanková (2018) uvádí, že sociální kurátor pomáhá klientovi především s doklady, navázáním kontaktu s rodinou, bydlením, zaměstnáním, dávkami pomoci v hmotné nouzi a převážně mu poskytuje poradenskou a psychickou pomoc, kterou zprostředkovává během výkonu trestu odnětí svobody, ale i po něm.

Údaje a doklady

Sociální kurátor si může ověřovat informace více možnostmi. Jednou z nich je navštívit klientovu rodinu a doptávat se na sociální a rodinné poměry klienta. Další možností je návštěva různých úřadů (městské, úřad práce), kde se odsouzený předtím zdržoval. Může si získat i informace z informačních systémů úřadu, elektronické evidence pošty apod. (Lešková, 2013). Gojová k tomu sděluje, že sociální kurátor vždy předem dostane oznámení od Vězeňské služby o nadcházejícím propuštění daného klienta (Gojová, 2007). Davidová (2010) doplňuje, že úkolem sociálního kurátora je zařízení dokladů, respektive, aby klient měl platný občanský průkaz, který většinou už má dosouzený vyřízený za pomoci sociálních pracovníků ve vězení. Důležité je mít rodný list, který je potřeba pro úřední potřeby. Hála (2005) zdůrazňuje důležitost platných dokladů, protože pokud je propuštění nemají, nelze bez nich dávky vyplatit.

Finance

Podle Zdražilové propuštění jedinci často čelí obtížné finanční situaci spojené s jejich zadlužeností (Zdražilová, 2012). Podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, má propuštěný právo na vyplacení mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení sociálního vyloučení, která činí až 1000 Kč. Dávka může být vyplácena několikrát za rok, nesmí však přesáhnout čtyřnásobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně 19 440 Kč. Sociální kurátor podá Úřadu práce doporučení na vyplacení dávky, není však vyplácena okamžitě (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2017).

Rodina

Lešková (2013) uvádí, že častým požadavkem propuštěných je navázání kontaktu se svou rodinou. Existují situace, kdy sociální kurátor musí vysvětlit svému klientovi, proč se rodina od klienta odřízla a nechce s ním mít nic společného. Raszková s Hoferkovou (2014) se přiklání k názoru, že odsouzení mají nereálná očekávání a myslí si, že jejich rodinné vztahy zůstaly nadále stejné jako před odchodem do výkonu trestu. S těmito změnami se často obtížně vyrovnávají.

Bydlení

Davidová je toho názoru, že takové osoby většinou nemají žádnou možnost ubytování či trvalého bydlení. Stává se, že rodina s propuštěným nechce navázat kontakt či ho doma ubytovat. Díky tomu existují možnosti formou azylových domů, ubytoven a nocleháren. Propuštěný si může zajistit ubytování sám prostřednictvím kontaktů, které mu dá sociální kurátor, anebo s pomocí kurátora. Pokud nelze zajistit ubytování v místě, kde se propuštěný zdržuje, je možné hledat ubytování pomocí registru sociálních služeb a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením v jiných městech a regionech po celé České republice (Davidová, 2010).

Zaměstnání

Pokud dojde k uplatnění jedince na trhu práce, je to další krok vedoucí k jeho úspěšné reintegraci (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2017). Překážkou najít zaměstnání jsou požadavky zaměstnavatelů vyžadující čisté rejstříky, to však nemusí být vždy oprávněně. Bezúhonnost by měla být zjišťována jen v případech, kde je to opravdu nutné, protože jinak by potom docházelo k sekundární represí vedle samotného potrestání. Tuto záležitost upravuje zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích

ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) a dále Směrnice Rady 2000/78/ES z roku 2000, která stanovuje obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Motejl, et al., 2010). Mertl a Bareš uvádí další faktory, které propuštěným ztěžují uplatnění na trhu práce. Jsou jimi recidiva, pracovní zkušenosti, úroveň vzdělání, osobní vlastnosti, kompetence jako motivace a zodpovědnost, bytová situace, rodina, dluhy a exekuce (Mertl a Bareš, 2018).

Lešková závěrem uvádí, že rozsah pomoci sociálního kurátora závisí na tom, jak je klient samostatný. Někdo potřebuje doprovod sociálního kurátora po celou dobu a někomu stačí jen dohled sociálního kurátora, který zkontroluje, zda určitou činnost splnil. S tím souvisí sociální plán, který slouží oběma stranám, aby si postupně ověřovaly, co se splnilo a jaký krok je dále čeká. Je sestavený tak, aby na sebe činnosti navazovaly. Součástí je i časový harmonogram a rozvrhnutí dílčích úkolů směřujících k hlavnímu cíli, tedy k úspěšné resocializaci. Obsahem takového plánu bývá především vyřízení dokladu, ubytování až po uplatnění na trhu práce. I zde je kladen důraz na jedinečnost každého klienta a na jeho chování, motivaci a rozhodnutí (Lešková, 2013).

Gojová shrnuje důležité instituce, o které se sociální kurátor opírá či s nimi spolupracuje. Tím pomáhá klientovi k úspěšné reintegraci. Jednou z nich je Vězeňská služba. Sociální kurátor může navštívit jednotlivce se souhlasem věznice ještě před propuštěním. Cílem této spolupráce je zajištění podmínek pro následnou kontinuální péči. Sociální kurátor spolupracuje také s PMS a motivuje klienta, aby plnil povinnosti spojené s probačním dohledem či klientovi může zprostředkovat kontakt na místně příslušného probačního úředníka. V rámci spolupráce s NNO a jinými poskytovateli sociálních služeb zajišťuje zasílání různých služeb, které efektivně reagují na potřeby klientů. Davidová (2010) doplňuje, že sociální kurátor dále spolupracuje s odbory městských úradů, který zajišťují dávky, rodné listy, občanské průkazy apod. Dále spolupracuje s úřady práce, které evidují uchazeče o zaměstnání, vyplácí dávky a zajišťují rekvalifikaci. Zároveň je důležitá i komunikace mezi sociálními kurátory. V případě, že klient pobývá na jiném místě, než je uvedeno jeho trvalé bydliště (Gojová, 2007).

3 Vlastní výzkum

Praktická část je rozdělena do pěti podkapitol, které detailně popisují průběh výzkumu. V první podkapitole jsou definovány výzkumné otázky, které byly stanoveny společně s cílem. V další podkapitole je vysvětlena charakteristika respondentů v rámci výzkumného souboru. Dále je vysvětlena realizace výzkumu, včetně sběru dat a etiky výzkumu. Po těchto kapitolách následují samotné výsledky tohoto výzkumu.

3.1 Výzkumné otázky

Pro zjištění cílů bakalářské práce byly stanoveny dvě hlavní výzkumné otázky:

- I. Jaké problémy spatřují respondenti (sociální kurátoři, probační úředníci) ve své reintegrační práci s osobami propuštěnými z vězení?
- II. Jaká řešení reintegračních problémů a potíží respondenti navrhnou?

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor představují dvě skupiny respondentů, kteří pracují s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody a působí tak v postpenitenciární péči. Celkem se na výzkumu podílelo osm respondentů, z nichž jednu výzkumnou skupinu tvořilo pět sociálních kurátorů a druhou výzkumnou skupinu tvořili tři probační úředníci. Respondenti byli vybráni na základě velikosti měst a ochotě spolupracovat na výzkumu.

Každý respondent byl před rozhovorem poučen účelem rozhovoru a celého výzkumu a poté mu byl předložen informovaný souhlas, že tento výzkum probíhá anonymně a získané informace budou použity pouze pro účely výzkumu v mé bakalářské práci. Pro zachování anonymity byli respondenti nazýváni zkratkami, pro probační úředníky byly použity zkratky RES1-3 PMS a pro sociální kurátory RES4-8 SOCKUR.

Přesnou charakteristiku respondentů vysvětluje následující tabulka 1.

Tabulka 1- charakteristika respondentů

	Pracovní pozice	Pohlaví	Město
RES1 PMS	Probační úředník	Žena	Prachatice
RES2 PMS	Probační úředník	Žena	Prachatice
RES3 PMS	Probační úředník	Muž	České Budějovice
RES4 SOCKUR	Sociální kurátor	Žena	Praha
RES5 SOCKUR	Sociální kurátor	Žena	Praha
RES6 SOCKUR	Sociální kurátor	Žena	České Budějovice
RES7 SOCKUR	Sociální kurátor	Žena	České Budějovice
RES8 SOCKUR	Sociální kurátor	Muž	Praha

Zdroj: vlastní výzkum

3.3 Realizace výzkumu

Prvotní realizace výzkumu se uskutečnila na začátku února, kdy byli sociální kurátoři a probační úředníci postupně kontaktováni, prostřednictvím emailů nebo telefonních kontaktů, s prosbou o spolupráci na výzkumu. Většina respondentů vyžadovala informace o mé bakalářské práci a celkovém výzkumu, někteří respondenti požádali o zaslání scénáře polostrukturovaného rozhovoru předem, aby mohli rozhovor prokonzultovat se svým vedoucím a předem se na něj připravit. Poté byly domluveny termíny schůzek s jednotlivými respondenty. Rozhovory se realizovaly v polovině února, pět rozhovorů proběhlo v prostorách výkonu zaměstnání sociálních kurátorů a probačních úředníků a další dva rozhovory byly provedeny online přes platformu Skype, z nichž jeden rozhovor probíhal se dvěma respondentkami najednou, tudíž bylo realizováno sedm rozhovorů místo osmi. Rozhovory trvaly okolo 15-30 minut, záleželo na čase daného respondenta. Respondent měl na zodpovězení každé otázky neomezený čas a v průběhu rozhovoru byla někdy použita doplňující otázka. Scénář rozhovoru je uveden v příloze č. 1.

3.4 Sběr a analýza dat

Rozhovory byly nahrány na mobilní telefon a následně přepsány do písemné formy v aplikaci Microsoft Word a poté vytištěny pro pozdější analýzu a interpretaci dat. Analýza výzkumu byla zpracována pomocí otevřeného kódování, technikou „papír-tužka“. Vytvořené kódy byly rozděleny do jednotlivých kategorií a podkategorií, které nejlépe vyhovovaly povaze výzkumných otázek bakalářské práce. Pro obě výzkumné skupiny respondentů byly zvlášť vytvořeny kategorie a podkategorie.

3.5 Etika výzkumu

S etikou ve výzkumu souvisí Listina základních práv a svobod a Úmluva o lidských právech a biomedicině, které zajišťují základní lidská práva a důstojnost všem subjektům, které se zapojily do výzkumu. Etika ve výzkumu byla dodržena tím, že každý z respondentů podepsal informovaný souhlas, ve kterém je uvedeno, že účast na výzkumu je dobrovolná a získané informace budou sloužit pouze pro účel bakalářské práce. Dále je v souhlasu uvedeno, že jména respondentů nebudou nikde zveřejňována a jejich anonymita bude zachována tím, že dotazované pojmenuji zkratkami RES1-3 PMS a RES4-8 SOCKUR. Informovaný souhlas je uveden v příloze č.2.

4 Výsledky

V této kapitole jsou podrobně popsány výsledky, které byly zjištěny pomocí polostrukturovaných rozhovorů a následně podrobeny důkladné analýze. Teoretická část poukazuje na danou problematiku skrze odbornou literaturu či zahraniční zdroje. Jejím hlavním jádrem bylo interpretovat přípravu reintegrace u odsouzených během výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody. Výzkumné šetření zkoumá problematiku reintegrace z pohledu pracovníků působící v postpenitenciární péči, kteří definují problémy, které propuštěným blokují úspěšnou reintegraci.

Jak již zmiňuje kapitola *Realizace výzkumu*, výzkumný soubor tvořily dvě skupiny respondentů, kteří působí v postpenitenciární péči. Jednu výzkumnou skupinu tvořilo pět sociálních kurátorů a druhou tvořili tři probační úředníci. Podrobnější charakteristika respondentů je uvedena v tabulce 1.

Rozhovor se skládal z jedenácti otázek. Jejich sestavení vycházelo z odborné literatury, která již konkrétní problémy u propuštěných definuje a výzkumná šetření a odpovědi respondentů tyto problémy zcela potvrzují. Deset otázek se soustředilo na problémy a způsoby jejich řešení. Poslední jedenáctá otázka dávala respondentovi prostor, aby vyjádřil svá řešení nebo návrhy na zlepšení, aby reintegrace těchto lidí byla více úspěšná.

V rozhovorech byl kladen důraz především na aktuální problémy propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody a na názory, řešení a doporučení respondentů, jak u těchto osob zlepšit reintegraci. Respondenti odpovídali na otázky především z pohledu jejich vlastních zkušeností pracovat s touto cílovou skupinou. Jejich odpovědi byly zpracovány technikou otevřeného kódování a kategorizace. Na základě stanovených výzkumných otázek byly vytvořeny dvě hlavní kategorie pro každou výzkumnou skupinu zvlášť, a to kategorie problémy a kategorie řešení, přičemž kategorie problémy se dále dělí na jednotlivé podkategorie.

Pro každou kategorii byla vytvořena tabulka (2, 3, 4 a 5), která shrnuje nejčastější odpovědi respondentů, pro které byly vytvořeny jednotlivé kódy a poté i seřazeny do jednotlivých kategorií a podkategorií pro lepší přehled. Tabulka 2, 4 představuje kategorii 1 - problémy z pohledu sociálních kurátorů (tab. 2) a probačních úředníků (tab. 4), čímž popisuje problémy propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody. Tabulka 3, 5

představuje kategorii 2 – řešení z pohledu sociálních kurátorů (tab. 3) a probačních úředníků (tab. 5), která popisuje různá řešení, jak problémy řešit.

Tabulka 2 - problémy sociální kurátoři

Kategorie	Podkategorie	Data z rozhovorů
P r o b l é m y	Rodinné a sociální problémy	<ul style="list-style-type: none"> • Samota • Rodina nepřítomna • Ztráta smyslu života • Těžká adaptace se světem • Návrat k původním vzorcům • Znovu spáchání trestné činnosti
	Problémy s bydlením	<ul style="list-style-type: none"> • Bezdomovectví • Odmítají možnost nocleháren • Vysoké požadavky ubytoven • Nedostatek financí a kapacit • Omezené možnosti ubytování • Noclehárny nejsou optimální • Dlouhé čekání na azylové domy
	Problémy se zaměstnáním	<ul style="list-style-type: none"> • Pasivita • Výmluvy • Práce na černo • Exekuce • Dluhy • Záznamy v trestním rejstříku • Nedostatek pracovní motivace • Málo pracovního režimu ve vězení
	Závislostní problémy	<ul style="list-style-type: none"> • Nespolehlivost • Zdravotní problémy • Vlastní způsob života • Obtížné sehnat léčbu • Bagatelizování závislostí • Ztráta dosavadní rodiny • Absence motivace k léčbě • Neschopnost pracovat/fungovat
	Finanční problémy a zadluženost	<ul style="list-style-type: none"> • Neplacení daní • Omezený režim • Nedostatek financí • Dluhy po celý život • Neochota splácet dluhy • Dlouhé čekání na dávky • Ovlivnění osobního života • Není nárok na důchod, služby
	Úřední problémy, občanský průkaz	<ul style="list-style-type: none"> • Bez OP nelze získat dávky, zaměstnání a bydlení • Nevyřízení lékaře • Neumí napsat životopis • Ztráta • Krádež • Obchod • Opouštění věznice bez OP • Neschopnost vyřídit si dávky • Obtíže v komunikaci s úřady • Nedostatek financí na nový OP

	Problémy spojené se sebereflexí, motivací	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha obejít systém • Není motivace ke změně • Vyrůstání v patologické rodině • Chybí zájem a sebereflexe • Nedostatečné odborné vedení • Nedostatečná znalost spol. norem
--	--	---

Zdroj: vlastní výzkum

Výše uvedená tabulka 2 představuje kategorii 1 – problémy z pohledu sociálních kurátorů. Z analýzy dat bylo vytvořeno sedm podkategorií. Každá podkategorie v tabulce shrnuje, jaké problémy v té dané oblasti jsou nebo jaké další z nich vyplývají. Podkategorie se prolínají mezi sebou, což znamená, že pokud se vyskytne jeden problém nebo něco nefunguje, nemusí fungovat další a problémy se na sebe dále nabalují.

Podkategorie 1 – rodinné a sociální problémy

Tato podkategorie vznikla na základě otázky: „*Co většinou klientům chybí po propuštění z vězení a z Vaší strany je bráno za důležité?*“ Všichni respondenti (RES4,5,6,7,8) se shodli na tom, že propuštěným chybí rodinné nebo sociální zázemí. Například respondentky (RES6,7) uvedly: „*Rodinné zázemí je pro takového člověka velice důležité, pokud odchází z vězení, ale většinou se stává, že tu rodinu nemají a s tím se pojí řada problémů.*“ Podobnou odpověď uvedl RES8: „*Když ti lidé nemají rodinu nebo alespoň kamarády, kteří by jim pomohli v tom začátku, tak jsou ztraceni, když vyjdou z vězení, neví, co mají dělat.*“ S tím souvisí i další otázka: „*Jaké problémy vyplývají z toho, že klientovo rodinné/sociální zázemí nefunguje?*“ Respondenti na tuto otázku také zodpověděli zcela jasně. Pokud rodina nefunguje, je pro ně daleko těžší se adaptovat do běžného života: „*Pokud se nemají kam vrátit, jsou bez rodinného zázemí, tak se adaptují opravdu těžce*“ (RES7), „*Pokud tu rodinu nemají, tak ten start po propuštění je těžký*“ (RES8). Dále respondentky (RES 4,6,7) uvedly, že z chybějící rodiny mohou vyplynout problémy typu, že nemají kde bydlet, jsou bez financí a psychické podpory. RES6,7 uvádí i další problémy: „*Vracejí do stejných kolejí, vracejí se mezi lidi, kteří také páchají trestnou činností.*“ RES5 zmínila další problém spojený s chybějící rodinou, a to rychlé navrácení do vězení: „*Nemají smysl života a smysl proč venku tu těžkou situaci zvládat, a proto se nám rychle vracejí zpátky*“, v tomto se shodla odpověď RES6,7: „*Je tady velké riziko, že budou pokračovat v životě, který žili před odsouzením a pak je tu další riziko, že spáchá další trestné činnosti a vrátí se do vězení.*“ RES4 zmínila problém samoty: „*Zároveň spousta z nich má problém i se samotou. Pokud nefunguje rodina, se kterou by*

se vidali a dříve se vidali pouze s osobami s kriminální minulostí či uživateli drog, naráží, že nemají nikoho, s kým by trávili volný čas.“ Z chybějících rodin či přátel může vzniknout i problém adaptace se světem, který se neustále posouvá a modernizuje. Člověk, kterému byla omezena svoboda na delší dobu, nemusí umět s dotykovým telefonem, platit kartou, celkově není zvyklý na chod velkoměsta. K tomuto názoru se stavěl RES8 slovy: „Adaptace na ten svět mimo vězení je složitá, protože se pořád někam posouvá, modernizuje a klient, který šel do výkonu na více než deset let, tak je ztracený, neumí s dotykovým telefonem, neumí platit kartou, není zvyklý na ten chod velkoměsta.“

Podkategorie 2 – problémy s bydlením

Tato podkategorie souvisí s problematikou bydlení. Ptala jsem se respondentů na otázku: *„Jaký je hlavní problém sehnat pro klienta bydlení po propuštění?“* Respondenti často uváděli, že osoby na bydlení nemají finance a z kapacitních důvodů není ani možnost je někde ubytovat: *„Nejsou kapacity na to je ubytovat, nemají často ani finance“* (RES6,7), *„Nedostatek obecných a sociálních bytů“* (RES4). Jedna z respondentek (RES5) zmínila dva další důvody, které mohou komplikovat tento problém. Uvedla, že každý kraj ani nemusí mít azylový dům, takže klient skončí v jiném městě. Problémem jsou také dlouhé čekací doby na azylové domy: *„A ne všechny kraje mají azylové domy pro osoby, které by mohly vzít takhle po propuštění, takže většinou třeba končí v Praze, i když v Praze bydlet nechtěli, ...v průměru to je 5,6 měsíců, než člověk bude přijatý, když se zadaří.“* Za další problém respondenti považují odmítání noclehárny: *„Když jim nabídneme noclehárny, tak většinou je odmítají“* (RES6), *„Na možnost noclehárny mi řeknou, že to je to samé jako vězení a radši jdou bydlet někam k bývalým známým, kteří v současné době také páchají trestnou činností“* (RES5). RES8 uvedl i možnost ubytoven, ale tam je problém v tom, že ubytovny mají určité požadavky: *„Ubytovny chtějí mladé, čisté, zdravé a ty, kteří jsou schopni platit za ubytování.“* Respondenti uváděli, že většinou na noclehárnách stejně skončí, protože není jiná možnost: *„Více možností pro osoby, co jsou bez peněz, nejsou a je to potom opravdu těžké“* (RES7), což vede k dalšímu problému, že na těchto místech se setkají s lidmi, kteří také páchají nebo páchali trestnou činností: *„Noclehárna zrovna pro ně není dobrá, protože zase jsou tam mezi svýma a tam to znova začíná“* (RES8). RES4 uvedla, že osoby skončí v nejhorším případě na ulici, protože: *„Nedisponují finančními prostředky na zaplacení například komerční ubytovny.“*

Podkategorie 3 – problémy se zaměstnáním

Tato podkategorie souvisí s otázkou: „*Proč mají klienti problém sehnat si zaměstnání a radši pracují nelegálně neboli na černo?*“ Odpovědi všech respondentů (RES4,5,6,7,8) se jednoznačně shodly. Největší problém vnímají v tom, že často zaměstnavatelé vyžadují čistý rejstřík. Jedna z respondentek (RES4) uvedla: „*Záznam v rejstříku trestů je určitým handicapem, může jim také bránit v získání lépe placeného zaměstnání.*“ Dalším problémem jsou výmluvy klientů, nechtějí si práci shánět: „*Velmi často se vymlouvají na záznamy v rejstříku trestů, u sehnání zaměstnání vidím problém ten, že kdo nechce pracovat, tak se na to bude vymlouvat*“ (RES5), „*Někdy bývá problémem, že když klienti nepracovali už ve vězení, tak ztrácí režim a nemají motivaci shánět si tu práci*“ (RES6), RES8 doplňoval slovy: „*Někdo mi řekne, že si to sám zařídí, ale spíš se na to vykašle z mého pohledu.*“ Na otázku: „*Proč pracují nelegálně?*“ bylo hned několik odpovědí, ale převládala ta, že mají exekuce, RES7 uvedla: „*A proč pracují nelegálně, tak na to je jednoduchá odpověď a to, že pokud budou legálně pracovat, tak na ně naskočí exekuce, a to se jim nelíbí.*“ Obdobnou odpověď sdělily i další respondentky, například RES4 uvedla: „*Všechny osoby, které pracují nelegálně, mají dluhy, které nechtějí splácet.*“ nebo RES5: „*Oni si v hlavě sestaví, že jim všechno vždycky exekutoři seberou.*“ RES4 k tomu dodala, že problémem, ale ze strany klientů naopak výhodou je, že si nelegálním zaměstnáním vydělají více peněz: „*Někteří preferují práci na černo z důvodu rychlých peněz, je to činnost brigádnická, takže někteří z nich toho využívají a zároveň zneužívají systém, pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi a současně si přivydělávají na černo.*“

Podkategorie 4 – závislostní problémy

Na základě otázky: „*Jaké problémy mohou nastat, když je klient závislý na alkoholu/omamných látkách?*“ vznikla podkategorie závislostní problémy. Respondenti nejčastěji uváděli, že s lidmi, kteří jsou závislí, je těžká spolupráce, například RES8 sdělil, že tyto osoby k němu ani nechodí: „*Většinou za mnou ani nechodí, protože mají svůj způsob života a toho kurátora berou jako poslední možnost.*“ S tím se shodovala odpověď RES4: „*Většina závislých má vlastní režim, ve kterém není prostor pro běžný život.*“ Pokud jde o konkrétní problémy u těchto osob, respondentky 4,6,7 se shodly, že takové osoby nejsou spolehlivé, nejsou schopné dodržovat určitý režim, chodit do práce, mají zdravotní problémy, ztrácí rodinu, pokud ji doted' měli. RES6 shrnula, že dochází k problémům „*Ve všech oblastech života.*“ Z pohledu RES4 problémem bývá, že si

závislost nepřipouští: „*V málo případech se stane, že by klient závislost chtěl řešit, on si nepřipouští, že je závislý a ani to řešit nechce.*“ Téměř všichni respondenti uvedli, že pokud by klient chtěl řešit svou závislost, je tady problém související s dlouhým čekáním na léčbu z důvodu kapacit, například RES6,7 uvedly: „*I kdyby chtěl, tak je to opravdu na dlouhou trať, než by se dostal do nějakého programu na léčbu závislosti. Většinou, když mu tohle sdělíme, okamžitě ztrácí motivaci to řešit dál*“, k tomu se přidala RES5, která dodala: „*Já možnosti pro ně nemám a třeba za půl roku, kdyby bylo volné místo, tak ten člověk se nám už do extrému rozjede a pak nám skončí ve vězení, je to v nedostatečných kapacitách adiktologických služeb, svépomoc je mizivá v tomhle, chybí motivace a kapacity.*“

Podkategorie 5 – finanční problémy a zadluženost

Z analýzy dat vznikla podkategorie finanční problémy, protože spousta problémů, jak už bylo uvedeno v předchozích podkategoriích, je spojena s nedostatkem financí. Každý vězeň dostane po propuštění dávku mimořádné okamžité pomoci, která činí 1000 Kč. V dnešní době, v období inflace, není možné s takovou částkou minimálně měsíc vyjít, než se vyplatí dávka pomoci hmotné nouze. Tento problém uvedla RES4: „*Dávka pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, to je opakující se měsíční dávka, o kterou si mohou žádat, se zpracovává 30 až 60 dnů. To je poměrně dlouhá doba pro osobu, která nemá žádné finanční prostředky.*“ Respondenti se shodli na tom, že klienti mají dluhy, a ne zrovna nízké. Dluhy je poměrně dost ovlivňují, neboť se s nimi potýkají celý život a vychází z nich řada problémů. Jedním z nich je demotivace shánět si legální práci, to uvedl RES8: „*Je pro ně hodně demotivující sehnat si zaměstnání, protože exekutor DHN sebrat nemůže, ale pokud bude pracovat, tak v takovém případě už exekutor může přistoupit k vymáhání peněz.*“ Další problém nesplácení dluhů uvedla RES5: „*Náhrada škody bývá v průměru od 150 tisíc až do miliardy, a to už tito lidé nejsou schopni řešit.*“ Na tom, že klienti dluhy vypouští, se shodli i respondenti (6,7,8): „*Oni to neřeší, dluhy jdou stranou a nechťjí si je připustit, vytěsňují je.*“ Respondenti se také shodli na tom, že jejich klienti neodvádí daně. Takový problém je dožene, až ve chvíli, kdy potřebují pomoc ze zdravotních důvodů nebo když chtějí důchod. Jedna z respondentek (RES7) k tomu uvedla: „*Ale často je tato situace dožene, až když potřebují pomoc od státu.*“ K oblasti důchodů se vyjádřil RES8: „*Potom nadávají, že nemají nárok na důchod*“, s tím se shoduje odpověď RES4: „*Diví se, že nemají nárok na služby a důchod.*“ Dalším

problémem je, že bez financí dochází k ovlivnění osobního života. RES4 uvedla, že takový člověk nemá na bydlení, žije v omezeném režimu a ovlivňuje to i jeho zájmy: „*Omezený finanční režim ovlivňuje i osobní život daného jedince, volný čas a zájmy.*“

Podkategorie 6 – úřední problémy, občanský průkaz

Tato podkategorie vznikla na základě otázky: „*Jaké nejčastější problémy mají klienti s občanským průkazem?*“ Všichni respondenti jednoznačně odpověděli, že OP buď ztrácí, nebo jim doklad někdo ukradne: „*Ztráta a odcizení občanského průkazu*“ (RES4), „*Ve většině případů je ztracen*“ (RES7). RES8 k tomu dodal další problém, že klienti s průkazy obchodují: „*Kšeftují s tím. Mám tady hříšníci a jednu hříšnici, se kterou jsem občanský průkaz zařizoval už 17krát, vždy mi tvrdí, že ho ztratila.*“ Ztráta či krádež vede k dalšímu problému. Respondenti se opět shodli na tom, že spousta klientů nemá finance a rodný list k vyřízení nového OP: „*K vyřízení nového občanského průkazu nemají rodný list, ani finance*“ (RES7). Nemít občanský průkaz s sebou přináší další problémy, které uvedl RES8: „*Bez občanského průkazu není nikdo, nemůže se zaregistrovat jako uchazeč o zaměstnání, nemůže si požádat o dávky hmotné nouze*“, na tomto se shodla také RES5, která k tomu dodala: „*Nemůže být ubytovaný, ani si nemůže zařídit lítačku v Praze.*“ RES5 a RES8 uvedli další problém, že klienti většinou opouštějí vězení bez OP, RES8 uvedl jeden z důvodů: „*Když je podmíněně propuštěný, tak se to nestihne, a to je další průšvih.*“ Naopak RES5 v tom vidí velký problém ze strany sociálních pracovníků ve vězení. Pokud osoba, která vyjde z vězení bez OP a nemá rodný list ani rodinu, tak je více než pět týdnů bez finančních prostředků: „*Máme pět týdnů člověka bez ničeho, než může být zabezpečen.*“ S tím souvisí i problém, že osoby bez OP si nemohou požádat ani o mimořádnou okamžitou pomoc a stěžuje to práci sociálním kurátorům: „*Dá se na to vyřídit mimořádná okamžitá pomoc, jenomže komu to vyplatí, když ten člověk nemá občanský průkaz. Dávky musí být vypláceny zvláštním příjemcům, jako jsme my například. Musíme chodit na úřad, vyzvednout peníze, takže je to náročný a vnitřně se potýkám s tím, že jsem naštvaná, že někdo nedělá svoji práci, protože kdyby tohle bylo, tak mi ten průšvih venku nemáme.*“

S občanským průkazem respondenti zmiňovali dávky hmotné nouze. S tím se pojí další problém, protože když jsem se zeptala na otázku: „*Co si klienti neumí zařídit sami?*“ Respondenti často uváděli občanský průkaz a dávky hmotné nouze: „*Neumí si zařídit především dávky*“ (RES6), RES8 to doplňoval slovy: „*Všechno to jsou kolonky,*

vypisování, a to je veliký problém pro tyhle lidi. Já přijít z vězení, dát mi takový papír, tak ty peníze nedostanu, protože bych to sám nedokázal vyplnit.“ RES4 zmiňovala i další věci, s kterými mají klienti problém. Jsou to činnosti spojené např. s administrativou; zpracování životopisu, vyřízení praktického lékaře a neschopnost komunikovat s úřady a dalšími institucemi. K tomu bych doplnila slova RES8, který zmínil, že spousta klientů ani neví, proč jsou za sociálním kurátorem posláni: „*Stává se, že neví, co kurátor dělá a s čím pomáhá. Jsou ke mně posláni na základě toho, že jim to řekli na úřadu práce. Já se jich poté ptám, s čím potřebují pomoci a oni vytáhnou z tašky všemožný papíry, které dostali na tom úřadě. Potom je s nimi vyplňuji, i když to není úplně zábavné.*“

Podkategorie 7 – problémy spojené se sebereflexí, motivací

Tato podkategorie prolíná všemi problémy, protože každý respondent vidí velký problém těchto lidí v tom, že se vracejí zpátky do staré party, nedokážou nic změnit a většinou ani změnit nechtějí. Snaží se systém obcházet a následkem většinou bývá recidiva. Jedna z respondentek (RES6) uvedla, že problém takových lidí je, že v tom vyrůstali a jejich rodiče žili přesně tak, jak oni teď doposud také žili: „*Nemají motivaci něco měnit, změnit svou situaci. U osob, které pochází ze slabší rodiny, je jakákoli změna opravdu těžká, protože když v tom vyrůstali, tak oni neví, jak jinak žít než takhle. Takže jim to nemůžeme mít za zlé, protože oni neznají normy společenského života.*“ Stejný názor měl RES8: „*Nezažili to v dětství, už v tom takhle vyrůstali.*“ RES5 odkazuje na problém sebereflexe, která většinou těmto lidem chybí hlavně z toho důvodu, že se s nimi ve věznicích nepracovalo: „*Většina odsouzených ve výkonu trestu nezažije nějakou situaci, aby změnila své chování a pokud s těmi lidmi opravdu nepracuje nějaký odborník na nějaký konkrétní témata, tak bohužel ta změna nemůže nastat.*“ RES4 k této problematice závěrem dodala, že klienti neumí být trpěliví, nemají návyky, mají problém dodržovat režim a chybí jim samotná motivace změnit svůj dosavadní způsob života.

Tabulka 3 - řešení sociální kurátoři

Kategorie	Data z rozhovorů
Řešení	• Různé typy léčby závislostí
	• Návrat do VTOS
	• Insolvence, splátkový kalendář
	• Potravinová banka
	• Rubikon
	• Zaměstnání s bydlením
	• Navázání kontaktu s rodinou
	• Spolupráce s rodinou
	• Domluva ubytování ještě před propuštěním
	• Pomoc se sepsáním životopisu, s vyřízením OP

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 3 představuje kategorii 2 - řešení z pohledu sociálních kurátorů, čímž popisuje, jak respondenti konkrétní problémy řeší nebo se o to alespoň snaží. Oproti poměrně rozsáhlé kategorii problémů se možnosti, jak je řešit, poměrně zúžily. Data z rozhovorů představují nejčastější odpovědi respondentů.

Například problém závislosti lze řešit z pohledu respondentů pouze tehdy, pokud klient chce léčit svou závislost a svůj problém nebagatelizuje, například RES4 uvedla: *„Závislost lze řešit jen za předpokladu, že dotyčná osoba si je vědoma toho, že má problém se závislostí a tento problém nebagatelizuje.“* Pokud se sám klient rozhodne závislost řešit, respondenti navrhují různé typy léčby: *„Ústavní, doléčovací, substituční, podpůrné skupiny, komunita, psychiatři“* (RES4), *„Mohu ho poslat na ambulantní léčbu“* (RES5), *„Volám například do psychiatrické nemocnice“* (RES8). Pro RES5 je řešením i to, že se klienti vrátí do vězení, protože příjem alkoholu či návykových látek zastaví a ve vězení abstinují, setkala se často s tím, že jí klienti po návratu z vězení řekli: *„Jsem tak rád, že jsem skončil ve vězení, zabil bych se tím, protože bych nedokázal přestat.“*

Oblast zadluženosti se z pohledu respondentů dá řešit pomocí insolvence či splátkového kalendáře, ale je to stejné jako u těch závislostí, klient musí chtít splácet dluhy, což se z pohledu sociálních kurátorů většinou nestává. Například RES8 uvedl, že se málo stává, aby se klient za svůj život oddlužil: *„Existuje malinké procento těchto lidí, které se*

oddluží.“ Oblast nedostatek financí řeší RES8 tím, že své klienty posílá alespoň do potravinové banky nebo RES5 tím, že jim vyplácí mimořádnou okamžitou pomoc.

Ohledně možností, jak vyřešit otázku zaměstnání, není jich příliš mnoho. RES8 uvedl, že spolupracuje s neziskovou organizací Rubikon: „*Spolupracuju s Rubikonem, kde se snaží naše odsouzený nasměřovat, pomoci jim třeba s psaním životopisů, mají i kontakty na zaměstnavatele apod.*“ RES5 řeší oblast zaměstnání tím, že oslovuje firmy, které zaměstnávají a zároveň ubytovávají osoby propuštěné z vězení. Respondentka uvedla konkrétní případ Nemocnice Motol: „*Fakultní nemocnice Motol přijímá lidi, kteří mají záznam v rejstříku trestů, na pozici sanitáře, kde jim za 2,5 tisíce nabízí i bydlení.*“

Najít řešení, jak zlepšit vztahy v rodině, není úplně lehké. K tomuto řešení se vyjádřila RES4 tak, že jediná možnost, kterou pro to může udělat, je zkusit navázat kontakt s rodinou v průběhu výkonu trestu: „*Sociální kurátor se však může pokusit s rodinou navázat kontakt už v průběhu výkonu trestu a pracovat na zlepšení vztahu mezi rodinou a odsouzeným, ale bohužel ne vždy se to podaří.*“ RES5 uvedla podobné tvrzení, že s rodinou spolupracuje, a to z toho důvodu, aby rodina pochopila, co propuštěný člověk může prožívat: „*Členové rodiny nerozumí situaci dotyčného. Mají dojem, že ten člověk je porouchaný, že se s ním ve vězení něco stalo, takže pokud s těmi rodinami spolupracuju, všechno tohle vysvětluju.*“

K oblasti občanského průkazu se RES8 podělil o svůj účinný způsob, jak s klienty, kteří se narodili ve stejné části Prahy, ve které pracuje RES8, řeší OP: „*V lepším případě, když se narodí na Praze 2, tak tady kolegyně z matriky jsou fantastické a klientův rodný list mám během jednoho dne a klientovi můžu hned vyřídit občanský průkaz tady u nás na úřadě.*“

Tabulka 4 - problémy probační úředníci

Kategorie	Podkategorie	Data z rozhovorů
P r o b l é m y	Rodinné a sociální problémy	<ul style="list-style-type: none"> • Horší adaptace • Rodina nepřítomna • Návrat do patologické rodiny • Chybí nové pozitivní kontakty • Pokračování ve stejných kolejích • Rodina nerozumí jeho situaci
	Problémy s bydlením	<ul style="list-style-type: none"> • Na ulici • Přísliby kamarádů • Nedostatek financí • Nedostatečné ubytovací kapacity • Pobyť na ubytovnách není vhodný
	Problémy se zaměstnáním	<ul style="list-style-type: none"> • Exekuce • Vysoké dluhy • Práce na černo • Zdravotní omezení • Záznam v trestním rejstříku • Omezené možnosti zaměstnání
	Závislostní problémy	<ul style="list-style-type: none"> • Finanční tíseň • Rozpad osobnosti • Není schopnost fungovat • Psychické onemocnění • Riziko návratu do VTOS • Ztráta rodiny, přátel a zaměstnání
	Finanční problémy a zadluženost	<ul style="list-style-type: none"> • Neplacení daní • Ztráta vlastnictví • Nesplácení dluhů • Život mimo systém • Bagatelizace dluhů • Předluženost, rezignace • Malé důchody či žádné
	Problémy s občanským průkazem	<ul style="list-style-type: none"> • Ztráta • Přizpůsobení se životu bez OP • Neschopnost zajistit si potvrzení • Bez OP omezení v mnoha ohledech
	Problémy s motivací, společenskými normami	<ul style="list-style-type: none"> • Nespolehlivost • Chybí sebeúcta • Neumí žít řádně • Nereálné představy • Chybí motivace ke změně • Odkázání na pomoc druhých • Nedostatek perspektiv do budoucna • Návrat k předchozímu životnímu stylu

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 4 představuje kategorii 1 - problémy z pohledu probačních úředníků. I tato kategorie byla rozdělena na podkategorie stejně jako u první výzkumné skupiny (soc. kurátoři).

Z analýzy dat bylo vytvořeno sedm podkategorií. Každá podkategorie v tabulce shrnuje, jaké problémy v té dané oblasti jsou nebo jaké další se k nim přidružují. Podkategorie se prolínají mezi sebou, což znamená, že pokud se vyskytne jeden problém nebo něco nefunguje, nemusí fungovat i další a problémy se na sebe jen nabalují.

Podkategorie 1 – rodinné a sociální problémy

Když jsem se této skupiny respondentů (RES1,2,3) zeptala: „*Co většinou klientům chybí po propuštění z vězení?*“ jednoznačná odpověď byla rodina či nějaké sociální zázemí, které by mu pomohlo se lépe adaptovat. RES1 uvedl: „*Rodina je důležitá, protože klientovi přináší nejen fyzickou a materiální pomoc, ale i psychickou a podporuje ho, aby to zvládl. Ale takových případů, kdyby ta rodina fungovala, je málo.*“ RES2 k tomu dodala, že jsou případy, kdy se rodina klienta ujme, ale problém začíná být v tom, že nerozumí jeho situaci, neví, jaké jsou jeho potřeby, a to má negativní vliv na jeho adaptaci. Uvedla: „*To může klientův adaptační proces komplikovat.*“ RES3 se k tomuto problému vyjádřil následovně. Sdělil, že se setkává s klienty, kteří sice rodinu mají, ale rodina je patologická a uvěznění je pro takovou rodinu až normální věc. Pokud se klient do takové rodiny vrátí, tak nemá šanci, aby žil lepší život než doteď: „*Klient přebírá vzorce chování sociálního zázemí své rodiny a vlastně velmi rychle se adaptuje na to, že když to nefunguje, tak to nevádí. Měl jsem případy, kdy otec se synem seděli v jedné věznici.*“ Dále RES3 dodal, že těmto lidem chybí: „*Nové sociální kontakty, které by je nějakým způsobem pozitivně motivovaly.*“ To potvrzuje i RES2 slovy: „*Chybí životní vzory.*“ Z toho vyplývá, že problém bývá v tom, že se vrátí ke starým kamarádům, kteří spolu nevymyslí nic dobrého: „*Vrací se do starých patologicko-kriminálních struktur a samozřejmě je tam šance, že většinou ti kamarádi spolu nevymyslí něco dobrého, a to je potom problém*“ (RES3). S tímto tvrzením souhlasí RES1, která uvedla, že když není nikdo, kdo by je pozitivně podpořil, tak: „*Budou pokračovat ve stejných kolejích a je tu velká šance, že se dostanou zpátky, kde byli.*“ V závěru této otázky jeden z respondentů (RES3) dodal: „*Když sociální zázemí nefunguje, tak z toho ty problémy bývají většinou největší.*“

Podkategorie 2 – problémy s bydlením

Tato podkategorie vznikla na základě otázky: „*Jaký je hlavní problém sehnat pro klienta bydlení po propuštění?*“ Problémy s bydlením začínají, pokud člověk nemá finanční prostředky, a to je jedna z věcí, které těmto lidem také chybí. RES2 odpověděla, že vidí problém: „*V nedostatku malých bytových jednotek za nízké nájemné*“. Dále uvedla, že možnosti ubytoven a nocleháren s sebou nepřináší nic dobrého, protože tam jsou lidé se stejnými problémy: „*Bydlení na ubytovnách je většinou pro klienty nevhodné, protože se často jedná o osoby závislé na alkoholu nebo návykových látkách, a prostředí ubytoven snaze o abstinenci rozhodně neprospívá*.“ Názor RES3 byl okrajově popsán v předchozí podkategorii, uvedl, že pracuje s klienty, kteří většinou mají kde spát, problém však bývá v tom, že je to u kamarádů, kteří taky dochází do probační a mediační služby: „*Mají přísliby bydlení od kamarádů, které třeba my i známe a víme, že ten příslib za bydlení je u lidí, kteří jsou současně také klienti probační a mediační služby*.“

Podkategorie 3 – problémy se zaměstnáním

V odpovědi na otázku: „*Proč mají klienti problém sehnat si zaměstnání a radši pracují nelegálně neboli na černo?*“ se jednoznačně všichni respondenti (RES1,2,3) shodli na tom, že klienti mají záznamy v rejstříku trestů: „*Pokud mají zápisy za krádeže, ublížení na zdraví, distribuci drog, tak je opravdu těžké najít legální práci*.“ (RES1). RES1 také uvedla, že problém sehnat zaměstnání mají spíše ženy, protože muži většinou práci najdou v oblasti stavebnictví. S tím se pojí problém nelegálního zaměstnání. RES2 uvedla, že je stále více zaměstnavatelů, kteří takové lidi zaměstnávají bez dohody, a to z těchto důvodů: „*Odpadá často velmi složitý proces při administraci exekucí, snadno mohou ukončit pracovní poměr se zaměstnancem, který je problematický*.“ Ze strany klientů, proč pracují nelegálně, se shodli respondenti v tom, že mají často problémy s exekucemi: „*Pokud mají exekuce, je to pro ně nejsnazší cesta, jak se exekuci vyhnout*“ (RES1), „*Ze mzdy nejsou sráženy exekuce*“ (RES2), „*Mají problémy s předlužeností, mají vysoké dluhy, když začnou pracovat, hrozí jim exekuce*“ (RES3). Výhodou pro ně však také bývá, že dostanou víc peněz na ruku, než kdyby za ně zaměstnavatel odváděl daně. RES3 dodal, že problémy mohou být i ze zdravotního hlediska či neschopnosti dělat odbornou práci: „*Pak jsou tady samozřejmě osobnostní omezení klientů, to znamená buď zdravotní nebo nemohou dělat odbornou práci, takže to je další věc, která klienty nějakým způsobem limituje*.“

Podkategorie 4 – závislostní problémy

Tato podkategorie vznikla na základě otázky: „*Jaké problémy mohou nastat, když je klient závislý na alkoholu/omamných látkách?*“ RES1 a RES2 se shodovali se svými odpověďmi a popsali průběh závislého člověka tak, že nejdříve může dojít ke ztrátě zaměstnání, po ztrátě zaměstnání se dostanou do finančních problémů. Přichází další problém a ztratí i dosavadní rodinu a sociální vazby, až většinou dojde i ke vzniku psychického onemocnění. RES1 k tomuto dále uvedla, že celkově u takového člověka dojde k: „*Rozpadu osobnosti.*“ RES3 měl na to odlišný názor. Necharakterizoval konkrétní následky závislého člověka, ale respondent k tomu uvedl, že jeho klienti mají třeba od soudu povinnost, aby se zdrželi alkoholu či jiných návykových látek, což má za následek, že své klienty musí pravidelně testovat. Uvedl, že problém nastává ve chvíli, kdy tuto povinnost klient nedodrží, protože to ho dostává do problému, že se může vrátit zpátky do vězení: „*Nejenom že si může uškodit, může si zkomplikovat život, ale může i skončit ve výkonu trestu. V tom je naše práce v něčem jednodušší, že mi pořád máme v rámci naší práce tu alternativu, která se jmenuje nepodmíněný trest odnětí svobody.*“

Podkategorie 5 – finanční problémy a zadluženost

V odpovědi na otázku: „*Jaký máte názor na zadluženost klienta, myslíte si, že to ovlivňuje jeho situaci?*“ se respondenti svými vyjádřeními také shodovali. Nejčastější odpovědi respondentů bylo, že problém dluhů jde pro ně stranou. RES1 uvedla: „*Část klientů je popírá, respektive kašle na to a neřeší je*“, obdobnou odpověď uvedla RES2: „*Mnohé klienty jejich dluhy vůbec nezatěžují, klienti žijí mimo systém.*“ RES3 uvedl i jiné problémy, například, že tito lidé nemohou ani nic vlastnit, což vede k demotivaci daného člověka: „*Oficiálně jsou rozvedeni, oficiálně nemají žádný příjem, jsou na úřadu práce nebo mají černé brigády, to znamená svým způsobem nic nehradí. Takže to, že nemají nějaký výhled, že někdy něco budou vlastnit, tak to je strašně demotivuje, a to může být také problém.*“ Další problém, který RES3 uvádí, může být i v předluženosti, která vede k rezignaci: „*Někdy to může vést k rezignaci. Klienti přestávají tento problém řešit a začínou se smířovat s myšlenkou, že budou žít s dluhy až do konce života.*“ S neplacením dluhů se pojí další problém. Tito lidé nemají možnost opřít se o pomoc státu, když ji potřebují. RES2 k tomu uvedla: „*Dluhová situace je dožene ve chvíli, kdy potřebují pomoc zvenku, většinou sociální dávky nebo invalidní či starobní důchod. Ve chvíli, kdy*

jim jejich zdravotní stav už nedovoluje pokračovat v práci (na černo), ocitají se v obrovských a v podstatě neřešitelných problémech, protože invalidní či starobní důchod jim vyplácen není, protože nikdy neplatili pojištění. Z dávek jsou spláceny exekuce, příjem je minimální, na životní potřeby klienta nedostačující.“ Z toho vyplývá, že pokud celý život nelegálně pracovali, vydělávali si nelegální peníze, aby nemuseli odvádět daně, splácet dluhy a mohli se tak vyhýbat problémům, tak nemají nárok na důchod či služby.

Podkategorie 6 – problémy s občanským průkazem

Tato podkategorie s občanským průkazem vznikla z důvodu jeho důležitosti. Respondenti odkazují na problémy, které jsou s občanským průkazem spojené. Problém s občanským průkazem byl i v této skupině jednoznačný, stejně jako u sociálních kurátorů. Respondenti se shodli, že problémem občanského průkazu je jeho ztráta. RES1 k tomu sdělila: *„Ztrácejí je, nehlídají si je.“* Ztráta OP vede k dalším problémům, které uvedla RES1: *„Nemají často rodný list, ani peníze na zaplacení občanského průkazu, nemohou být ubytovaní v azylovém domě, dostat sociální dávky, najít zaměstnání na řádnou pracovní smlouvu, zaregistrovat se u zdravotní pojišťovny. Pokud ho nemá, staví se zcela mimo společnost.“* S RES1 souhlasí RES2, poukazuje na další problém, že někteří si na takový způsob života zvyknou: *„Pokud se jedná o klienty žijící mimo systém, pak jsou někteří schopni poměrně dlouho žít bez občanského průkazu.“* Naopak RES3 sdělil, že jeho klienti ten doklad mají, ale třeba náhradní: *„Většina klientů ho má, takže problém je spíš v tom, že jsou v nějaké mezifázi a mají pouze náhradní doklad. Setkáváme se s lidmi, kteří byli podmíněně propuštěni a stává se málokdy, že by občanský průkaz neměli, protože oni by se nemohli dostavit ani na soud.“* RES3 je také toho názoru, že mají problém nejen s doklady, ale často se setkal s klienty, kteří si neuměli vyřídit různá potvrzení, popisoval situace, že musí volat a řešit tento problém přímo s danou věznicí, protože ti jeho klienti pracovali ve věznici, ale neuměli si to potvrzení získat: *„Proto jsme museli volat do věznice, zjišťovat, kdy budou posílat potvrzení o tom, že tam byli zaměstnaní. To byly věci, které třeba klienti nezažili, protože byli ve výkonu poprvé, takže potom byl problém pro ně získat nějaké potvrzení.“*

Podkategorie 7 – problémy s motivací, společenskými normami

Tato podkategorie vznikla na základě shodných odpovědí respondentů. Respondenti (RES1,2,3) se shodli na tom, že pracují s klienty, kteří nemají motivaci vést spořádaný život: *„Nemají vlastní motivaci ke změně, důvod žít jinak“* (RES2), *„Nedokáže si nastavit*

normální život“ (RES1), „Často se setkávám se slovy klientů, že takhle už to dožijí do důchodu“ (RES3). RES1 uvedla, že často takové osoby nejsou schopny ani dodržet termín schůzky: „Často nechodí na schůzku včas. Mají povinnost chodit na dohled dvakrát měsíčně, ale my některé osoby vidíme třeba jednou za dva měsíce, protože nemají pojem o čase.“ Respondentka dále zmiňuje, že se často setkává s problémy typu: „Chybí jim sebeúcta, jsou pasivní, neumí si říct o pomoc, mají nechuť problémy řešit, volí strategii vyhýbání se problémům, postupně se smíří s dluhy, naučí se s nimi žít a začnou také bezostyšně lhát.“ Tyto osoby žijí způsobem ze dne na den a problém, co bude dál do budoucna, neřeší. Takové osoby, jak uvedl RES3: „Jsou odkázáni na pomoc blízkých, to znamená musí vychovat dobře svoje děti, které se o ně postarají v budoucnu, ale pokud nemají děti ani partnery, tak většinou ty příběhy nebývají moc veselé.“ RES2 k této problematice dodává, že těmto lidem chybí pevné hodnotové mantinely: „Často jim chybí reálná představa o tom, jak to venku vypadá a co je čeká. Střet s realitou je může demotivovat a pak se rychleji vracejí k původnímu způsobu života.“

Tabulka 5 - řešení probační úředníci

Kategorie	Data z rozhovorů
Řešení	• Adiktologická ambulance
	• Insolvence
	• Zajištění spolupráce s organizacemi týkajícími se bydlení
	• Sociální bydlení
	• Sezonní brigády
	• Čtyři zásadní firmy v Českých Budějovicích
	• Pracovní agentury
	• Snaha o posílení klientových kompetencí

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 5 představuje kategorii 2 – řešení z pohledu probačních úředníků. I této skupiny respondentů jsem ptala, jak konkrétní problémy řeší nebo se o to alespoň snaží.

Respondenti byli toho názoru, že pokud sám klient nechce, tak s tím nejde nic dělat, je to hlavně o motivaci klienta samotného, názorným příkladem může být problém závislosti nebo zadluženosti: „*Řešit se to určitě dá, ale pokud člověk bagatelizuje svůj problém, tak řešení není*“ (RES1). RES2 zmínil, že léčbu závislosti řeší adiktologickou cestou: „*Často upozorňujeme klienty na to, že existují možnosti, jak závislost řešit. Často doporučujeme adiktologickou pomoc, ale pokud klient není ochotný, je obtížné mu poskytnout podporu v této oblasti.*“ Co se týče zadluženosti, všichni respondenti (RES1,2,3) odkazují své klienty na insolvenci. RES3 k tomu však dodal, že záleží na klientově momentální dluhové situaci: „*Pokud má v náhradě škody několik milionů, tak většinou ví, že insolvence mu nepomůže.*“

K otázce, jak řešit bydlení, se vyjádřil nejlépe RES3. Uvedl, že on i jeho kolegové spolupracují s různými organizacemi, například s organizací Mezi proudy, s charitami, azylovými domy pro muže i ženy. Dávají klientům kontakty, aby si tam zavolali nebo si osobně došli: „*Řešíme sociální bydlení nebo přes Housing first, aby měli kde bydlet.*“ K zaměstnání RES2 sdělila, jak nejlépe řeší problém klientů s nezaměstnáním. Uvedla příklad takzvaných sezónních brigád, které jsou od dubna do září, kdy jeden muž ze sousedního města zaměstnává tyto osoby: „*Tenhle pán nabízí těmto lidem brigády typu metlářství, pěstování stromků, květin a sbírání odpadků.*“ RES3 je toho názoru, že v Jihočeském kraji není problém sehnat práci: „*Na druhou stranu v Českých Budějovicích*

bylo práce vždycky dost. “ Tento respondent (RES3) uvedl, že Vazební věznice v Českých Budějovicích, se kterou spolupracuje PMS ČB, má takzvané smlouvy se čtyřmi firmami, které zaměstnávají lidi, i když nemají čistý rejstřík, jedná se o firmy: „FCC, to je úklidová firma, ta vyváží odpady, pak je to Kohinoor, tam se vyrábí tužky a tuhy a dalšími je Budvar a Bosch. “ Dále respondent uvedl, že zaměstnání řeší také přes pracovní agentury.

RES3 zmiňuje, že se snaží své klienty co nejvíce zplnomocnit a neřešit věci za klienty: *„Ale vždycky se snažíme své klienty zplnomocnit k tomu, aby co nejvíc věcí udělali sami, protože čím víc věcí si zařídí sami, tím víc se jim zvyšují kompetence, aby dokázali sociálně fungovat. Snažíme se klienty co nejvíce motivovat a ukazovat jim, že ty cesty, který oni zvolí, nevedou vlastně nikam. “*

5 Diskuse

Bakalářské práce je zaměřena na proces reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Praktická část zjišťovala problémy, které proces reintegrace těchto osob komplikují. Cílem bakalářské práce bylo popsat současný stav reintegrace osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody a zjistit problémy, se kterými se potýkají sociální kurátoři a probační úředníci působící v postpenitenciární péči. Dílčím cílem bylo i zpracování návrhu některých optimalizačních doporučení pro tuto oblast.

Toto téma jsem si vybrala na základě mé vlastní iniciativy zajímat se hlouběji o tuto problematiku. Recidiva je velice aktuálním tématem. V roce 2023 bylo registrováno 82 992 objasněných skutků, z čehož 43 758 bylo spácháno opakovaně trestanými osobami tzv. recidivisty (Policie České republiky, 2023). Dva respondenti (RES3, RES5) též potvrdili, že recidiva v České republice stále dosahuje úrovně kolem šedesáti procent, z toho vyplývá, že 6 z 10 jedinců se do vězení vrátí.

Obsahem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou aktuální problémy osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Výzkumným souborem byly dvě skupiny respondentů, které působí v postpenitenciární péči. I přes odlišnost práce sociálních kurátorů a probačních úředníků bylo zjištěno, že na problematiku mají stejný názor a jejich odpovědi se z velké části shodovaly. Ve výzkumu byly stanoveny dvě kategorie, které se dále dělily na podkategorie.

Pro výzkum byly stanoveny dvě výzkumné otázky. První z nich bylo zjistit: „*Jaké problémy spatřují respondenti (sociální kurátoři, probační úředníci) ve své reintegrační práci s osobami propuštěnými z vězení?*“ První kategorii tvoří problémy. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že nejčastějšími problémy jsou rodina, sociální vztahy, bydlení, finance, dluhy, zaměstnání, absence občanského průkazu, závislosti a ztráta motivace. S tím se shoduje Ministerstvo spravedlnosti (2017), které definuje problémy typu potíže s hledáním zaměstnání a bydlení, dále vzniká nebezpečí návratu do patologického prostředí a nefungující rodiny, riziko závislosti spojené s recidivou a negativní postoj společnosti k těmto lidem.

Rodina je z pohledu respondentů opravdu důležitá, ale více častá je absence rodiny. S tím se ztotožňují slova Vágnerové, která uvádí, že je více osob, které nemají sociální zázemí, a tudíž se nemají kam vrátit (Vágnerová, 2008). Existují situace, kdy rodina jedince

přijme, ale pro takovou osobu je těžké se adaptovat, projevují se u něj pocity stigmatizace, v důsledku uvěznění ztratil základní funkce a ve většině případů si jeho rodina myslí, že se s ním něco stalo a nerozumí jeho situaci. To potvrzuje Firstová a Zámek, kteří jsou toho názoru, že stigmatizace může bránit člověku najít svou vlastní identitu, hodnotu, smysl života a obnovit partnerské a rodičovské role (Firstová a Zámek, 2021). Problémem však bývá, že se klienti vrací do patologických rodin, kde se kriminalita jeví jako normální. Z chybějící rodiny vyplývají další problémy, například člověk se nemá kde ubytovat, musí shánět noclehárny či ubytovny, na které většinou ani nejsou finance. To potvrzuje Kujevská a Dundrová, které uvádí, že pokud osoba po propuštění z vězení nemá dostatečné sociální zázemí, je pravděpodobné, že nastanou problémy, které nemusí zvládnout (Kujevská a Dundrová, 2012). Na to odkazuje i Zhřivalová, která říká, že pokud jedinec není podporován svou rodinou či blízkými, nebude to pro něj z hlediska ekonomického lehké (Zhřivalová, 2021). Z nedostatku finančních prostředků tito lidé končí v nejhorším případě na ulici nebo u kamarádů, kteří mají za sebou také trestnou činnost. Tím může vznikat další problém, že budou znova recidivovat. S tím souhlasí Hanzelová, která je toho názoru, že pokud se osoba vrátí do sociálně vyloučených komunit, kde se kriminalita jeví jako normální, je téměř nemožná šance na pozitivní změnu (Hanzelová, 2020).

Z výzkumu bylo zjištěno, že velkým problémem pro takové osoby jsou záznamy v rejstříku trestů, čímž vzniká překážka najít si legální práci. Proto radši vezmou možnost nelegálního zaměstnání, která je pro ně více efektivní tím, že dostávají finance na ruku a daleko rychleji, než kdyby pracovali legálně. Zároveň pokud pracují nelegálně a mají vysoké dluhy, tak to pro ně znamená, že na ně nemůžou exekutoři a zároveň mohou i pobírat dávky a vydělat si tak více peněz. Tito lidé to berou jako výhru, ale netuší, že si tímto zahrávají na další problémy. Většina respondentů uvedla, že je tato situace dožene, až když potřebují pomoci od státu. Jelikož neplatili daně, nespláceli dluhy, tak je potom těžké nějakou finanční pomoc od státu dostat. Mají nízké důchody, někdy na něj ani nemají nárok, protože v evidenci nemají, že by někdy za svůj život vykonávali nějaké zaměstnání apod. S tím se shodují Marek et al., kteří uvádí ve své publikaci, že problém nastává, pokud nejsou dostatečné finanční prostředky ve stáří nebo nemoci. Pokud si člověk neplatil pojištění, nesplňuje podmínky na nárok invalidního důchodu (Marek et al., 2012). Shánění zaměstnání pro tyto lidi je daleko těžší než normálně, často nemají odborné vzdělání, pracovní návyky a ani motivaci. Těmto lidem nezbyvá než najít

uplatnění ve stavebnickém oboru. To potvrzuje Průdková s Novotným (2008), že propuštění čelí omezením na pracovním trhu, protože jim chybí kvalifikace a mnoho zaměstnavatelů není ochotno zaměstnávat osoby s trestnou minulostí, a proto se uchylují k nelegálnímu zaměstnání.

S motivací se pojí problémy s dluhy a závislostmi. Z výzkumu bylo zjištěno, že osoby tyto dva konkrétní problémy bagatelizují. Pokud jsou lidé závislí, přijdou o všechno, co doposud měli. Ztratí sociální vztahy, rodinu, zaměstnání, začnou být ve finanční tísní, projeví se u nich psychické problémy, přestanou fungovat a začnou s trestnou činností, která vede k návratu do výkonu trestu. To potvrzuje tvrzení Průdkové a Novotného (2008), kteří uvádí, že faktory, které vedou k sociálnímu vyloučení, jsou především závislosti. Z výzkumného šetření bylo také zjištěno, že i kdyby chtěli svou závislost léčit, systém jim nedává možnost z důvodu nedostatku kapacit a odborníků, kteří se zabývají léčbou závislostí. Je možné, že léčba bude umožněna do půl roku. Když se to těmto lidem řekne, nastává další problém, že motivaci k léčbě ihned ztratí. To potvrzuje Novotný a Zapletal (2008), kteří tvrdí, že nezáleží jen na úsilí daného jedince, je potřeba, aby se k tomu pozitivně stavěla i společnost, jelikož integrace je oboustranný proces. Hanzelová (2020) také potvrzuje, že úspěch není pouze o aktivní motivaci odsouzeného, ale zároveň je důležité, aby měl kolem sebe podporu blízkých osob, pracovníků a organizací, které mu budou v jeho snaze oporou. S tím souhlasí Zhřivalová, která zmiňuje, že za velký úspěch je považováno, pokud je vězeň motivován k soběstačnosti. Avšak pokud není podporován svou rodinou či blízkými, nebude to pro něj z hlediska ekonomického lehké (Zhřivalová, 2021).

Častým problémem těchto osob je absence občanského průkazu. Z výzkumu vyplývá, že bez občanského průkazu je člověk ztracen, nemůže se ubytovat, zaregistrovat na úřadu práce, podepsat pracovní smlouvu a ani mu nemohou být vypláceny dávky. To potvrzují všichni respondenti včetně Hály (2005), který uvádí, že bez platného občanského průkazu nelze dávky vyplatit či podepsat pracovní smlouvy. S tím souvisí další problém, dávky hmotné nouze, podle zákona č. 111/2006 Sb., nejsou dostatečné pro okamžité zajištění bydlení a dalších potřeb. Zde se dostáváme k jádru, že pokud takový člověk nemá rodinu, nekončí to v častých případech šťastně. Čerpání dávek může blokovat i složitost žádosti o dávky.

Posledním problémem, který byl z výzkumu zjištěn, je problém sebereflexe. Respondenti uváděli, že propuštěným lidem chybí sebereflexe a motivace v mnoha oblastech. Kdyby si například chtěli najít legální zaměstnání, tak je to bude stát hodně úsilí, na které nemají kompetence, a je pro ně lepším řešením pracovat nelegálně. Dostávají se mezi lidi, se kterými dříve páchali trestnou činností, to uvedl RES3: „*Vrací do starých patologicko-kriminálních struktur a samozřejmě je tam ta šance, že většinou ti kamarádi spolu nevymyslí nic dobrého.*“ Nechtějí a většinou ani nemůžou změnit svůj dosavadní život, protože se dostávají zpátky do patologických rodin a nemají žádné pozitivní vzory, které by je motivovaly. Častým problémem je i odpírání pomoci. Jeden z respondentů uvedl, že většinou se snaží osoby povzbudit, poradit jim, jak toho dosáhnout, většinou jim vysvětluje i krok za krokem, jak to udělat. Je to názoru, že většinou ta osoba ani nechce pomoci, že si to zařídí podle sebe. To potvrzuje i Davidová (2010), která uvádí, že mají nereálné představy o tom, že to zvládnou sami.

Ve výzkumu jsem se dále zabývala tím, jak se respondenti snaží s klienty řešit konkrétní problémy, čímž byla vytvořena druhá kategorie řešení na základě druhé výzkumné otázky: „*Jaká řešení reintegračních problémů a potíží respondenti navrhnou?*“ Všichni respondenti se vyjádřili tak, že pokud klient není motivován udělat změny, tak z jejich pohledu není řešení. K tomu se pojí slova Černíkové, která uvádí, že k úspěšné reintegraci je potřeba určitá míra sebereflexe a schopnost uvědomit si své nedostatky (Černíková, 2008). K oblasti řešení závislostí respondenti uvedli různé typy léčby – ambulantní, substituční, ústavní, adiktologická, komunity a psychiatrii. Dále se respondenti shodli, že dluhová záležitost se dá řešit cestou insolvence či splátkového kalendáře. Z pohledu respondentů by bylo dobré, kdyby se bydlení řešilo ještě před výstupem z výkonu trestu. Dále se shodli, že účinným řešením je spolupracovat s organizacemi, které nabízí bydlení i se zaměstnáním, RES5 uvedla konkrétní příklad Nemocnice Motol, RES3 a RES8 konkrétně uvedli organizaci Rubikon. V oblasti zaměstnání se respondenti vyjádřili, že možným řešením jsou dočasné brigády během sezóny nebo využití pracovních agentur k nalezení zaměstnání. RES3 uvedl konkrétní firmy v Českých Budějovicích, které nabízí uplatnění osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, jsou jimi Kohinoor, Bosch, FFC a Budvar. Situace by se dala zlepšit, pokud by existoval registr zaměstnavatelů zaměstnávajících osoby se záznamem v rejstříku trestů a takové zaměstnavatele zvýhodňovat. Pokud jde o rodinu, respondenti uvedli, že tento problém řeší tím, že se snaží s rodinou spolupracovat, navazovat s ní kontakt a vysvětlovat rodině,

co takový člověk po propuštění prožívá, aby pochopila jeho momentální situaci a podpořila ho. Respondenti také zmiňovali pomoc se sepsáním životopisu, s vyřízením občanského průkazu, pomoc potravinové banky; toto sice nejsou řešení, ale většinou tyto věci směřují k vyřešení nějakého zásadnějšího problému. RES5 také uvedla, že častým řešením je návrat do výkonu trestu, protože izolací se vyřeší závislosti i dluhy, nebude páchat další trestnou činnost a tím pádem není třeba řešit ubytování, zaměstnávání apod. Poslanec parlamentu Vymazal (2020) se ztotožňuje s názorem RES5 ohledně dluhů, že častým důvodem k recidivě je snaha zbavit se dluhů, které jim vznikly při výkonu trestu.

Závěr

Cílem bakalářské práce byla deskripce současného stavu reintegrace osob propuštěných v České republice z vězení a zjištění problémů, se kterými se potýkají sociální kurátoři a probační úředníci působící v postpenitenciární péči. S cílem byly společně stanoveny dvě výzkumné otázky: Jaké problémy spatřují respondenti (sociální kurátoři, probační úředníci) ve své reintegrační práci s osobami propuštěnými z vězení? Jaká řešení reintegračních problémů a potíží respondenti navrhují?

Teoretická část byla zaměřena na celkovou reintegraci osob během výkonu trestu odnětí svobody a i po něm. Výzkumná část věnovala pozornost problémům, které mohou úspěšnou reintegraci těchto osob komplikovat a dále tomu, jakým způsobem lze konkrétní problémy řešit.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že problémů je celá řada, které na sebe navazují, nabalují se, souvisí spolu anebo probíhají najednou. Z toho vyplývá, že pokud už od začátku něco chybí či nefunguje, je otázkou času, kdy z toho vyplynou další problémy, které způsobí znovu spáchání trestné činnosti. Problémy nemusí být u každého jedince stejné, záleží na jeho osobnosti, motivaci a jak to má daný člověk zařizené. Z výsledků tohoto výzkumu je zřejmé, že nejrizikovějším problémem je rodina, bez které je velmi malá šance k úspěšné reintegraci osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody.

Dílním cílem bylo i zpracování návrhu některých optimalizačních doporučení pro tuto oblast. Pro zlepšení reintegrace respondenti uváděli nějakou osvětu, více poukazovat na tuto problematiku, informovat společnost, že každý není zločinec a jsou i tací, kteří si zaslouží druhou šanci. Dále rozšířit kapacity sociálních služeb a dostupnost vhodného bydlení. Existuje spousta organizací pro děti, rodiny, osoby se zdravotním postižením, ale pro tuto cílovou skupinu existuje organizací málo. Pro zlepšení problematiky by bylo vhodné přehodnotit celkový přístup k reintegraci, aby jednotlivci po ukončení trestu měli možnost být na cílové rovině a mohli tak vkročit do společnosti správnou nohou. Je důležité, aby měli zajištěné bydlení, zaměstnání a možnost požádat o dávky již během výkonu trestu. Dále aby měli všichni možnost vykonávat zaměstnání během výkonu a byli tak zvyklí na pracovní režim, který jim dá určitou vizi do jejich budoucího života ve společnosti.

Úspěšné reintegraci by také prospělo více prohloubit spolupráci kontinuální péče s Vězeňskou službou, s různými úřady a samotným jedincem ve výkonu trestu. Prospěšným nápadem také bylo, aby vznikly další probační domy jako je v Písku, kde dochází k dlouhodobé péči. Vězni získávají kompetence a lépe se připravují na společnost, než když vyjdou z věznice a jsou odkázáni sami na sebe.

Seznam použitých zdrojů

1. BUKTEN, A., STAVSETH, M.R., 2021. Suicide in prison and after release: a 17-year national cohort study. *European Journal of Epidemiology* [online]. 36(10), 1075-1083, [cit. 2023-1-11]. doi: doi.org/10.1007/s10654-021-00782-0. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10654-021-00782-0>.
2. ČERNÍKOVÁ, V., 2005. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Vydavatelství PA ČR. 163 s. ISBN 80-7251-207-2.
3. ČERNÍKOVÁ, V., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 256 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
4. ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V., 2002. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
5. DAVIDOVÁ, I., 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 150 s. [cit. 2023-12-22]. ISBN 978-80-7368-628-4. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/sockur/dok/publikace/metodicka_prirucka.pdf
6. DIRGA, L., 2020. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. 184 s. ISBN 978-80-261-0848-1.
7. DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T., ed., 2021. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). 460 s. ISBN 978-80-7676-066-0.
8. FIRSTOVÁ, J., ZÁMEK, D., 2021. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 189 s. ISBN 978-80-7676-057-8.
9. GOJOVÁ, A., 2007. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita. 85 s. ISBN 978-80-7368-329-0.
10. HANZELOVÁ, J., 2020. Zkušenosti z praxe sociálního pracovníka výkonu trestu odnětí svobody [online]. In: BAJCURA, L. (eds). *Sociální práce ve vězeňství. Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019*. Akademie Vězeňské služby České republiky Stráž pod Ralskem, 71-76, [cit. 2024-04-13]. ISBN 978-80-907836-3-8. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni->

jednotky/akademie-vs-cr/ostatni/publikace/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickych-dnu.pdf

11. HÁLA, J., 2005. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 183 s. ISBN 80-86708-05-5.
12. HÁLA, J., 2006. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 183 s. ISBN 80-86708-30-6.
13. HÁLA, J., 2020. Moderní penologické a penitenciární trendy. *Auspicia* [online]. 17(1), 44-57, [cit. 2023-10-03]. doi: 10.36682/a_2020_1. Dostupné z: https://vsers.cz/wp-content/uploads/2020/01/Auspicia_1_2020.pdf.
14. HÁLA, J., 2023. Akcenty penitenciární psychologie. In: J. Kříha, M. Felcan, J. Meteňko et al, 2023. *Interdisciplinární reflexe odhalování, dokumentování, dokazování a prevence kriminality či jiné protispolečenské činnosti – recentní problémový diskurs právních a bezpečnostních věd III*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, s. 105-109. ISBN 978-80-7556-131-2.
15. HÁLA, J., JÁNSKÝ, P., KABÁTOVÁ, G., 2017. *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině: Imprisonment that considers the families of prisoners*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 120 s. ISBN 978-80-7394-628-9.
16. HÁLA, J., KRELL, W., MÖLLER, E., 2014. *Quo vadis poena*. Praha: Triton. 170 s. ISBN 978-80-7387-779-8.
17. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
18. HENDRYCH, I., 2010. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd. 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.
19. HOPKINS, K., 2012. The pre-custody employment, training and education status of newly selected prisoners. *Prison service journal* [online]. 2016(225), s. 6, [cit. 2023-12-23]. ISSN 0300-3558. Dostupné z: <https://www.crimeandjustice.org.uk/sites/crimeandjustice.org.uk/files/PSJ%20225%20May%202016.pdf>

20. JANKOVSKÝ, J., 2018. *Etika pro pomáhající profese. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. 302 s. ISBN 978-80-7553-414-9.
21. JIMÉNEZ, E.G., GARCÍA, R.L., 2014. Identity of the Inmate and New Spaces of Re-socialization after Leaving the Correctional Institution. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* [online]. 2014(132), 351-356, [cit. 2023-12-23]. doi: doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.04.321.
22. JŮZL, M., 2017. *Penitenciaristia jako věda žalářní*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7.
23. KABÁTOVÁ, G., 2012. Mezinárodní vězeňské společenství. *Sociální práce*. 12(2), 39-41. ISSN 1213-6204.
24. KALVODOVÁ, V., 2012. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR. Komentáře Wolters Kluwer. 240 s. ISBN 978-80-7357-706-3.
25. KUJEVSKÁ, L., DUNDROVÁ M., 2012. Doporučení k bezproblémové reintegraci do společnosti. *Sociální práce*. 12(2), 13-15. ISSN 1213-6204.
26. LEŠKOVÁ, L., 2013. *Sociální pracovník v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti*. V Tribunu EU 1. vyd. Brno: Pre Teologickou fakultu Košice, Katolícku univerzitu v Ružomberku vydal Tribun EU. Librix.eu. 135 s. ISBN 978-80-263-0554-5.
27. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.
28. MAREŠ, J., 2012. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Praha: Grada Publishing. Psyché. 198 s. ISBN 978-80-247-3007-3.
29. MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A., MUSIL, L., SMUTEK, M., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
30. MERTL, J., BAREŠ, P., 2018. *Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. 42 s. [cit. 2024-03-29]. ISBN 978-80-7416-323-4. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_441.pdf
31. MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ, Z.S., *Building Bridges* [online]. Praha: msv.cz. [cit. 2023-10-16]. Dostupné z: <https://mvs.cz/building-bridges/>

32. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR, 2017. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. VSCR.cz. [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>
33. MIŠOVIČ, J., 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 292 s. ISBN 978-80-7419-285-2.
34. MOTEJL, O. et al., 2010. Pospenitenciární péče [online]. In: ZDRAŽILOVÁ, P. (eds). *Vězeňství. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 185-190, [cit. 2023-12-04]. ISBN 978-80-7357-606-6. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/vystupy/edice-standoviska/Sbornik_Vezenstvi.pdf
35. NETÍK, K., HÁJEK, S., NETÍKOVÁ, D., 1997. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck. Beckova skripta. 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
36. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., 2008. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8.
37. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY, 2023. Statistické přehledy kriminality za rok 2023. [online]. [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2023.aspx>
38. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P., 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
39. RASZKOVÁ, T., SVOBODA HOFERKOVÁ, S., 2014. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus. 125 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
40. RASZKOVÁ, T., ZHŘÍVALOVÁ, P., NOVÁK, P., 2020. Příprava na propuštění specifických skupin odsouzených – teoretická východiska a praktické limity [online]. In: BAJCURA, L. (eds). *Sociální práce ve vězeňství. Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019*. Akademie Vězeňské služby České republiky Stráž pod Ralskem, 92-96, [cit. 2024-01-11]. ISBN 978-80-907836-3-8. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/ostatni/publikace/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickychnu.pdf>

41. SOCHŮREK, J., 2007. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.
42. STOJKOVSKÁ, ŠTEFANOVSKÁ, V., 2020. Individual risk factors among youth offenders prior and during incarceration: macedonian case. *Balkan Social Science Review* [online]. 2020(16), 141-157, [cit. 2024-02-10]. doi: <https://doi.org/10.46763/BSSR2016141ss>. Dostupné z: <https://js.ugd.edu.mk/index.php/BSSR/article/view/3999/3586>
43. TOMEŠ, I., 2015. *Sociální právo České republiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer. 340 s. ISBN 978-80-7478-941-0.
44. VALEŠ, F., 2008. Výstupní oddělení – příprava odsouzených před propuštěním [online]. In: *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob*. Praha: © Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s., s. 51-52, [cit. 2024-03-30]. ISBN 978-80-904116-0-9. Dostupné z: <https://docplayer.cz/6078371-Mezi-vezenim-a-komunitou.html>
45. VANKOVÁ, K., 2018. Social Curatorship in Provision of Social Services in Post-Penitentiary Care. *The Journal of Social Sciences Research* [online]. 4(12), 571-581, [cit. 2024-02-10]. doi: doi.org/10.32861/jssr.412.571.581. Dostupné z: doi.org/10.32861/jssr.412.571.581.
46. VÁGNEROVÁ, M., 1999. In: SOCHŮREK, J., 2007. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.
47. VÁGNEROVÁ, M., 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
48. VÁGNEROVÁ, M., 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.
49. VYMAZAL, T., 2020. Sociální rizika vězněných osob. In: BAJCURA, L. (eds). Sociální práce ve vězeňství. *Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019*. Akademie Vězeňské služby České republiky Stráž pod Ralskem, 90-91, [cit. 2024-04-12]. ISBN 978-80-907836-3-8. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/ostatni/publikace/socialni-prace-ve-vezenstvi-sbornik-ze-vii-penologickychnu.pdf>

50. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., SOLLÁROVÁ, E., ed., 2019. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada. Psyché (Grada). 759 s. ISBN 978-80-247-5775-9.
51. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, 1992. [online]. [cit. 2023-09-22]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 112, s. 3297–3302. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=555/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
52. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, 1999. [online]. [cit. 2023-09-25]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 58, s. 3170-3187. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=169/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
53. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, 2006. [online]. [cit. 2023-11-22]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1305-1328. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=111/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
54. ZDRAŽILOVÁ, P., 2012. Plní výkon trestu odnětí svobody již „pouze“ funkci ochrany společnosti? *Sociální práce*. 12(2), 50-53. ISSN 1213-6204.
55. ZHRÍVALOVÁ, P., 2020. In: DRÁPAL J. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). 460 s. ISBN 978-80-7676-066-0.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Scénář polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 2 – Vzor informovaného souhlasu

Přílohy

Příloha č. 1 - Scénář polostrukturovaného rozhovoru

1. Co většinou chybí klientům po propuštění z vězení a z Vaší strany je bráno za důležité?
2. V jakých případech se klienti nejhůře adaptují?
3. Co si klienti neumí zařídit sami a vnímáte to jako veliký problém?
4. V čem vidíte největší problém u těchto osob?
5. Jaké problémy vyplývají z toho, že klientova rodina/sociální zázemí nespolupracuje či nefunguje?
6. Jaké nejčastější problémy mají klienti s občanským průkazem?
7. Jaký je hlavní problém sehnat pro klienta bydlení po propuštění?
8. Proč mají klienti problém sehnat si zaměstnání a radši pracují nelegálně neboli na černo?
9. Jaké problémy mohou nastat, když je klient závislý na alkoholu/omamných látkách a jaká jsou řešení?
10. Jaký máte názor na zadluženost klienta, myslíte si, že to ovlivňuje jeho situaci?
11. Jaká máte řešení pro tuto oblast a co by se podle Vás dalo zlepšit, aby byla reintegrace klientů co nejvíce úspěšná?

Příloha č. 2 – Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci na výzkumu k mé bakalářské práci, jehož cílem je deskripce současného stavu reintegrace osob propuštěných z vězení a zjištění problémů, se kterými se potýkají sociální kurátoři a probační úředníci působící v oblasti postpenitenciární péče. Cílem je i návrh zpracování některých optimalizačních doporučení. Výzkum je realizován formou polostrukturovaného rozhovoru a zcela anonymně. Obsah bude sloužit pouze ke studijním a vědeckým účelům. Z účasti na studii pro Vás nevyplývají žádná rizika. Pokud s účastí na projektu souhlasíte, připojte podpis, kterým vyslovujete souhlas s níže uvedeným prohlášením.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mě informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami, postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne účastí na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané informace budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování bakalářské práce studentky.

Měl/a jsem možnost vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

V.....dne.....

podpis účastníka výzkumu

.....

podpis studentky

.....

Seznam tabulek

Tabulka 1 - charakteristika respondentů	30
Tabulka 2 - problémy sociální kurátoři.....	34
Tabulka 3 - řešení sociální kurátoři.....	41
Tabulka 4 - problémy probační úředníci.....	43
Tabulka 5 - řešení probační úředníci.....	49

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
DHN	Dávky hmotné nouze
MVS	Mezinárodní vězeňské společenství
NNO	Nestátní neziskové organizace
OP	Občanský průkaz
PFI	Prison fellowship international
PMS	Probační a mediační služba
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody